

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XII. De causis entis in communi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

Iam negationem, sed entitatem sub negatione, malitia autem in sola priuatione sufficienter saluatur, tum etiam, quia per illam negationem, quam vnum includit, circumscribimus integritatem, quam ens in se habet, & consequenter entitatem eius: per priuationem autem, quam malum dicit, non declaramus entitatem, nec circumscribimus aliquid pertinens ad constitutionem ipsius entis, sed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdum esse potest.

III. Secundo hinc fit, vt malum non sit reciprocum enti, vt vel ob eam causam non possit esse attributum eius. Non est autem reciprocum, tum ex parte ipsius mali, quod latius patet, quam ens, tum ex parte ipsius entis, quod aliunde latius patet, quam malum. Primum patet, quia, cum malitia non includat in suo conceptu entitatem, sed efficienter saluetur in priuatione entitatis, non requirit reale ens ad propriam mali denominationem: ipsa enim priuatio perfectionis debita non solum est malitia, sed verè ac proprie dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens non sit) concipitur etiam & denominatur malum quoddam, quamuis non concipiat ut ens in se malum, sed vt malum eius cuius est priuatio. Quomodo etiam in moralibus pura omisso, si esset verè ac proprie peccatum, esset & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens est verè ac proprie malum, quod quidem de Deo est certissimum, nam nec ipse in se habet defectum aliquem, vnde malus dici possit, neque alicui enti est verè & absolute disconueniens, sed maxime conueniens, imo simpliciter necessarium, ad cuiuslibet alterius entis bonum & perfectionem. Quod si aliquando apprehenditur vt disconueniens, illud vel falso apprehenditur, vel solum secundum quid, & per quandam denominationem extrinsecam id Deo tribui potest ratione alicuius effectus disconuenientis homini, quem in ipso causat: hæc autem denominatio extrinseca nec proprie malum constituit, nec ad proprietates entis pertinere potest. Neque solum in Deo, sed etiam in multis entibus creatis reperiri potest integra bonitas sine vlla malitia. Quamquam enim extra Deum nullum sit ens creatum, quod non possit alicui malo subiacere: malo (inquam) vel morali, si sit creatum & intellectuale suppositum, vel naturali saltem, aut poenali: tamen multis entibus creatis communicare potest, vt nullam proprie habeant malitiam, sed totam perfectionem sibi debitam, vt in beatis angelis cōtingit, quibus hoc peculiare est, vt nulli malo subditi vnquam fuerint, nec futuri vnquam sint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo subiacuerunt, si non culpæ, quod rarum est, saltem poenæ quod nullus euasit in reliquis autem entibus sola cœlestia corpora videtur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia sunt, & à peregrinis impressionibus omnino libera. Est autem considerandum, hæc omnia esse intelligenda de malo proprie sumpto, quatenus de formali dicit propriam priuationem bonitatis debitam: nam, si generalius loquamur de malo, vt dicat negationem solam alicuius bonitatis, & perfectionis simpliciter sic quidem omne ens extra Deum potest dici aliquo modo malum: quo sensu posset illud intelligi, *Nemo bonus nisi solus Deus*. Veruntamen illa acceptio mali impropria est, vt ex supra dictis patet; nam propter solam negationem perfectionis non debita, dici potest ens aut imperfectum negatiue, aut minus perfectum, non tamen malum. Neque Deus solus dicitur bonus, quia omnia alia sint mala, sed quia solus ipse est bonus per essentiam, aut per antonomasiam, vel analogiam. Adde præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea proprietate, seu potius imperfectum dicitur, non id habere ex ratione entis, sed quia ex nihilo est.

Tertia ratio ex dictis sumi potest, quia proprietates entis debent per se & ab intrinseco consequi ipsum ens: malum autem non ita comparatur ad ens, sed omnino per accidens, & ab extrinseco illi conuenit. Qua ratione superius probabamus, malum non esse sine aliqua causa, quia dicit defectum contra naturæ debitum, qui non contingit, absque extrinseca causa. Prouenit ergo malum illi enti cui inest non ex se, sed ab extrinseco & ex accidenti, non ergo potest ad entis proprietates pertinere. Et quamuis interdum contingat ex intrinseca natura duorum entium consequi, vt vnum sit alteri disconueniens, & consequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur esse aliqui actus intrinsece mali, tamen hoc ipsum est valde per accidens ad rationem entis, & peculiare quorundam entium habentium inter se repugnantiam, vel improprietatem aliquam. Ob has ergo causas non debuit malum inter rationes entis recenseri.

IV. *Calumniam valde bono in, legè prædicitur.*

Malum enti non nisi accidentario inest.

DISPUTATIO XII.

De causa entis in communi.

QUOTIEN dictum est de essentiali ratione, & proprietatibus entis in quantum ens est, priusquam ad diuisiones eius descendamus, oportet de causis eius exactè disputare. Nam licet Physicus de causis disputet, id tamen est nimis contractè & imperfectè, quatenus ratio causæ in Physica materia, vel cum aliquo motu aut Physica mutatione exercetur: ratio autem causæ vniuersalior est & abstractior: nam secundum se abstrahit à materia, tam sensibili, quam intelligibili: ideo propria eius consideratio ad Metaphysicum pertinet. Primo quidem quatenus ipsamet ratio causæ, seu causalitas (vt ait) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid & quo modo sit. Secundo, quia ipsa causalitas est veluti proprietas quædam entis vt licet nullum est enim ens quod aliquam rationem causæ non participet. Tercio, quia ad scientiam pertinet cōsiderare causas sui obiecti. Quamuis autem non omne ens comprehensum sub obiecto huius scientiæ, habeat veram ac propriam causam, nam Deus causam non habet: tamen omnia alia præter ipsum, causam habent: & in eis non solum determinatæ seu particulares rationes entis, sed etiam ipsa entis ratio per se ac proprie causatur, ita vt verum sit dicere, ens in quantum ens specificatiue, etsi non reduplicatiue, habere causam. Eò vel maxime quod eiusdem doctrinæ est rationem causæ & effectus contemplari: nullum autem est ens quod non sit vel effectus, vel causa. Accedit quod, licet Deus non habeat veram & realem causam: quædam tamen rationes eius concipiuntur à nobis ac si essent causæ aliarum, ad quas melius declarandas vtile erit veras rationes causandi prænoscere. Ob has ergo rationes ad Metaphysicum pertinet causarum consideratio. De quibus pauca prius in comuni dicemus de ratione causæ & membris eius: deinde fusius de singulis: postremo eas inter se, & cum effectibus variis modis conferemus.

SECTIO IV.

Verum causa & principium, idem omnino sint.

NON INQUIRIMUS AN CAUSA SIT, quia nihil est per se notius: ad inuestigandum autem quid sit, commode à ratione est longè nobis principij initium sumimus, quoniam *omnis causa principium est, & per illud tanquam per genus, vel loco generis definiri potest,*

I.

Causa, non esse autem est longè nobis summa.

Ex modo lo-
quendi Pa-
trum Gra-
corum.
Damasc lib.
1. de fid. c. 8.
Et 9. ac 11.
Athanas in
Actis Nic-
nae synodi.
Nazian. o-
rat 19 de
dogmate, &
cōsistentia
Episcopi. Et
orat 35. qua
est 1. de Filio
Et 3. de
Theologia

potest, & debet. Ratio igitur dubitandi in proposita quaestione ex variis dictis Aristotelis sumitur, nam interdum significat, causam & principium, idem omnino esse, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphysic. capit. 2. ait, ita comparari inter se causam & principium, sicut ens, & vnum: ens autem & vnum conuertuntur inter se, ut supra dictum est. Item 5. Metaphysic. capit. 1. ubi varios modos principij enumerat, in fine ita concludit: Totidem autem modis & causae dicuntur, omnes enim causae principia sunt. Rursus cum 1. Physicorum priuationem inter principia rei naturalis numerasset, in 12. Metaphysic. c. 2. eam causam vocat: sentit et ergo causam & principium esse idem. Et huius sententiae fauet modus loquendi aliquorum Patrum Graecorum, qui etiam in diuinis personis Patrem vocant causam Filij, eo quod sit principium eius: & similiter Patrem & Filium causam Spiritus sancti: quod est indicium, apud Graecos idem esse, causam quod principium. Quod significauit, illos Patres exponens Concilium Florentinum sess. vlt. Ratio vero esse potest, quia principium relationem dicit ad principiatum, sicut causa ad effectum: principiatum autem idem esse videtur quod effectum.

II.

Aliquando vero significare videtur Aristoteles causam latius patere quam principium: ait enim lib. 5. de Gener. animal. ca. 7. de ratione principij esse, ut ipsum quidem causa sit multorum, sed ipsum nulla sit superior causa, non est autem de ratione causae ut non habeat superiorem causam: ergo iuxta Aristotelis sententiam, principium quid contra huius est quam causa. Vnde etiam 1. Physic. capi. 5. de ratione principiorum ait esse, ut non sint ex sese, nec ex aliis, sed alia ex ipsis, de ratione autem causae non est ut non sit ex principijs & causis: latius ergo patet causa quam principium. Denique aliunde apparet manifestum, principium generalius quid esse, quam causam: nam omnis causa principium est, ut ex Arist. retulimus: non tamen omne principium potest dici causa: priuatio enim, teste Aristotele, est principium generationis, non tamen causa, & aurora est principium diei & non causa. Et apud Theologos sana & recepta doctrina est, in diuinis personis vnum esse principium alterius, non tamen causam, ut patet ex D. Thom. 1. part. qu. 33. artic. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III.

Principium
complexum
sive cognitio-
nis quid.

Ad explicandam hanc quaestionem incipiendum est à nomine & ratione principij: quoniam vero, ut Damasc. ait Dialo. contra Manich. in initio, principij vocabulum, æquiuocum, id est analogum, est, melius erit varias eius significationes enumerare, quas ibi recenset Damasc. & prius Aristoteles. Metaphysic. ca. 1. Ut vero aliqua certa methodo à nobis tradatur, primo distinguere possumus duplex principium, aliud rei, aliud cognitionis seu scientiae, quod alio modo solet distingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum est, cognitionis autem complexum. Quanquam enim principia cognoscendi frequenter desumantur ex principijs rei, proxime tamen non sunt principia scientiae nisi prout ex eis sunt principia complexa. Et hoc modo ait Aristoteles supra, suppositiones demonstrationum vocantur principia: & 2. Elench. capite vltim. in principijs cognoscendis ait præcipuè inuestigandum esse, quia illis cognitjs, facile est cognoscere ea quae sequuntur. De his autem principijs complexis nihil amplius à nobis dicendum est, nam quae ad hanc doctrinam necessaria sunt, disputatione 1. & 3. sufficienter sunt tradita: reliqua vero ad libros Posterior. spectant. Denominatio autem principij quae huius tribuitur, ad aliquod genus causalitatis pertinet, vel ad aliquam habitudinem ex his quae statim numerabimus: nam quia cognitio res quaedam est principium cognitionis secundum aliquam habitudi-

nem dicitur, in qua conuenit cum alijs principijs rerum.

Principium igitur rei dici potest aut solum ratione ordinis, & cuiuscunque connexionis, aut ratione alicuius intrinsecæ habitudinis. Priori modo dixisse videtur Aristoteles in Poetica, aliquantulum à principio: Principium illud esse dicimus quod non necessario post aliud est, & post ipsum aliquid esse, vel fieri natum est. Hæc autem appellatio sub hac ratione multiplex est. Primo enim in omni actione aut negotio illud vnde inchoatur, principium dicitur, quod aliquando est arbitrarium, seu casuale, aliquando est debitum ipsi rei vel saltem magis consentaneum, ut conuenienter fiat, vel spectata natura rei quæ sit, vel interdum considerata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine tradit sententia ait supra Aristoteles, id quod est notius nobis, appellari posse principium doctrinae, quia inde conuenienter inchoatur scientia. Secundo in successione seu ordine temporis aurora dicitur principium diei quia inde incipit dies. Tercio in ordine loci qui primus sedet dicitur principium cæterorum, & locus etiam ille ex quo fons oritur, dici solet principium eius. Quarto addit Damascen. etiam solere dici propter ordinem dignitatis, ut Rex (ait) est principium eorum quibus præest: quamvis hoc possit ad causalitatem pertinere, ut Aristoteles significat. Denique quid alteri præsupponitur, potest dici principium eius, ut fundamentum dicitur principium domus, & vnitas principium numeri. Et in omni re, quæ extensionem habet vel latitudinem, prima pars aut primum extremum, quod alijs supponitur, dici potest principium totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio vel denominatio principij latissima est, & varijs modis potest multiplicari, ita ut non possit ad certam & scientificam rationem reuocari, quia est ferè æquiuoca denominatio.

Alio igitur modo, & magis philosophico, dicitur principium ratione alicuius habitudinis per se inter ipsum, & id cuius est principium, ita ut ex illo aliquo modo per se oriatur. Quod duobus modis accipere potest. Primo per positum influxum & communicationem sui esse: qui modus respectu rerum creaturarum semper est cum dependentia & causalitate, ut explicabimus: quare huiusmodi principium, philosophicè loquendo, semper induit rationem causae. Solum in diuinis personis inuenitur principium cum vero influxu, & communicatione proprii esse sine causalitate: cur autem hoc ita sit, sectione sequente explicare tentabimus. Vnde hoc genus principij quatenus rationem causae includit, in tot membra diuidi potest, quot causa. Sunt enim quaedam principia intrinsecè constituenta rem: alia vero sunt extrinsecæ, quæ esse influunt in rem, & extra illam manent, ut finis, & efficiens, de quibus postea dicendum est.

Secundo potest aliquid ex alio per se oriri, ut ex principio, non per positum influxum, sed solum propter necessariam & per se habitudinem ad aliud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Aristotele, quæ mediam quandam rationem habere videtur inter duos modos principiorum declaratos. Nam ille prior latissimus est, & solum fundatur in quolibet ordine prioritatis, nec requirit habitudinem per se, sed in quolibet genere compositionis, aut successione inueniri potest: priuatio autem perfectiori modo, & magis intrinsecè dicitur principium generationis naturalis. Alter vero modus principij per influxum, perfectior est, quam ut possit priuationi conuenire, quia priuatio cum non sit vera res, non potest habere proprium influxum in rem quæ sit, seu eius generationem: & multo minus potest intrinsecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinsecam habitudinem generationis ad ipsam: nam quia generatio essen-

essentialiter est, transitus de non esse ad esse, ideo per se supponit priuationem, & ex illa tanquam ex necessario termino per se fit: hac ergo ratione dicitur priuatio esse principium rei naturalis, non quidem constitutionis eius in facto esse, sed generationis.

VII. Imo (vt hoc obiter dicam) etiam forma, vt est principium generationis, longe aliter est principium, quam vt est principium rei genitæ & constitutionis eius: ipsius enim rei est principium per influxum & causalitatem formalem, vt infra declarabimus: generationis autem non potest esse principium hoc modo, quia ipsa non potest esse causa propria eius generationis per quam fit; ita vt in eam verè influat, nisi fortè reducat ad causam finalem: nam finis generationis est formæ introductio: vel etiam ad formalem extrinsecam, in quantum generatio speciem sumit à forma ad quam tendit: quæ causalitates Physicæ sunt valde improprie respectu talis formæ, vt postea patebit. Et ideo hæc ratio principii qua forma dicitur principium generationis: proprie pertinet ad hunc postremum modum: nam generatio per se & intrinsecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit: quod satis est vt dicatur generationis principium. Secus verò est de materia: quia hæc etiam respectu generationis habet aliquem influxum & causalitatem, licet diuersum ab ea quam habet circa constitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influunt materia intrinsecè constituendo illam per se ipsam: in generationem verò non ita, sed solum sustentando & recipiendo illam. Et hæc sint per occasionem dicta de his principiis, quia illis solet quasi per Antonomastiam nomē principii rei naturalis accommodari. Denique ad hanc vltimam principii denominationem possunt reduci aliqua exempla posita in prima & generali denominatione quatenus in eis reperiri potest ordo per se, & ab intrinsecò necessarius: sic enim punctus dici potest per se principium lineæ, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamentum, domus: quanquam in his talis modus principii per se semper reducat ad aliquod genus influxus seu causalitatis.

Esse prius, omni principio qualiter commune.

VIII. Ex hac principiorum enumeratione colligi potest primo commune esse omni principio vt sit aliquo modo prius principiato: hoc enim præ se fert ipsum principii nomen. Imo Aristoteles citato loco 5. Metaphysicæ colligit, commune omni principio esse vt sit prius: quod aliquid maius est quam esse prius: nam hoc solum dicit antecessorem ad principiatum: illud verò dicit negationem prioris. Sed considerandum est, principium simpliciter in aliquo genere, vel sub aliqua ratione dici, quod ita est principium vt nō sit principiatum sub illa ratione, nam si sit principiatum ab alio in ea serie, non erit principium simpliciter in illo ordine, sed tantum secundum quid respectu alicuius: verbi gratia, punctus tunc est proprie principium lineæ, quando antellum nullus punctus, & consequenter nec pars lineæ antecessit; punctus autem continuans partes lineæ, tantum respectu potest dici principium subsequenti partium, cum sit terminus precedentium. Quod clarius in tempore considerare licet: absolute enim illud solum instans est principium temporis ante quod instans nullum tempus præcessit, sed immediate subsequitur: instans autem intermedium non dicitur simpliciter principium temporis, sed tantum respectu vel sub aliqua determinata ratione, scilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc

verborum proprietatem videntur alludere Sancti cum dicunt, Patrem æternum, esse principium, fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquuntur quia Pater sit principium ipsius naturæ diuinæ: quia iuxta fidem catholicam diuina natura non habet principium, quia à nullo procedit, alias ab eo distingueretur: vnde sicut damnatur hæc locutio, Essentia generat: ita & hæc, Essentia generatur, vel procedit. Vocant ergo Patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, seu ordine (vt ita dicam) diuinarum personarum solus ipse ita est principium aliarum personarum in diuinitate subsistentium, vt nullum principium habeat: & ideo dicitur principium diuinitatis, id est omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non potest absolute vocari principium diuinitatis: dicitur autem vere principium Spiritus sancti, seu communicationis diuinitatis per modum spirationis, quia sub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principii est vt sit prius eo cuius est principium, quod si absolute & simpliciter in aliquo ordine principium sit, erit etiam primum in illo ordine.

Dices. Forma est principium generationis rei naturalis, & tamen nullo modo est prior generatione, cum sit formalis terminus eius. Item obiciet Theologus in diuinis personis nullam propriam prioritatem inueniri, cum tamen in eis sit propriissima ratio principii. Ad priorem partem responderetur, formam esse priorem generatione in ratione termini per se, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatem in ordine intentionis. Non deerit tamen qui dicat formam etiam esse priorem natura in executione & in genere causæ formalis: sed id non recte dicitur respectu generationis, quia vt dixi, non est propria causa illius, satis ergo est prior habitudo generationis ad formam vt hæc sit principium illius, quidquid sit de propria causalitate respectu illius. Dices. Ergo actus vocari poterit principium potentie: quia licet sit posterior generatione, vel tempore quam potentia, tamen est terminus quem per se respicit potentia, & à quo speciem sumit: vnde natura est prior ordine intentionis. Respondetur primo concedendo sequelam in eo genere principii specificantis: quod enim est inconueniens? Deinde multo maior est ratio de forma respectu generationis, quia forma est ita extrinseca generationi, vt inseparabiliter, & intime ac essentialiter habeat illam coniunctam, ita vt nō possit intelligi actualis generatio quin ibi interueniat forma actu informans: actus verò est magis extrinsecus potentie.

Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuersitas quædam est fortasse potius in modo loquendi, quam in re. Diuus Thomas itaque in prima parte, quæstione 42. articulo tertio, in corpore, licet concedat inter Diuinas personas esse ordinem originis, negat tamen simpliciter vnā esse priorem alia, quia in Trinitate (inquit) est ordo naturæ sine prioritate. Et in solutione ad secundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ esse, nec intellectus, quia illæ personæ & relatiuæ sunt, & in vnâ natura subsistunt: vnde nec ex parte naturæ habere possunt prioritatem, cum illa eadem sit, nec ex parte relationum, cum correlatiua sint simul natura & intellectu. Quapropter idem Doctor sanctus dicta quæstione 33. articulo primo, ad tertium ita respondet difficultati, quam nunc tractamus, vt negare nostram assertionem videatur. Dicit enim, quamuis nomen principii sumptum sit à prioritate, non tamen significare prioritatem. Nam frequens est, vt in nomine aliud sit, quod significet, aliud verò illud, à quo ad significandum imponitur. Nec sibi est contrarius Diuus Thomas, cum prima parte, quæstione quadragésima, articulo quarto, inquit, perso-

mu, de sum
ma Trinit.
Cyfide ca
thel. Naz.
anz. erat.
19 Athanas
erat in illud
dictum.
Deus de Deo
Aug. 4. de
Trinit. c. 20.

IX.
Forma est
prior gene-
ratione.

X.

Concil. To.
lat. VI. & XI.
in prim. Dio
nyf. 4.3. de
Calist. Hie.
vire & 2. de
diuini nomi-
nis Cap.
Dama.

personam producentem esse nostro modo intelligendi priorem persona producta. Nam ibi loquitur de modo intelligendi nostro imperfecto & confuso. In altero autem loco agit de intelligentia perfecta, quæ rebus ipsis prout in se sunt, debetur. Et ita intelligit Caietanus & Thomista, & cum eis in re concordat Durandus in 1. distinct. 9. quæstione 2. & distinct. 20. quæstione 2. Estque hæc sententia satis probabilis, modusque ille loquendi cautus est, & securus: iuxta quam opinionem assertio nostra limitari poterit, ut Metaphysicè intelligatur, non Theologicè, id est, de principio, quod lumen naturæ cognoscit, non quod sola fides reuelat. Nihilominus Scotus in 1. distinct. duodecima, quæstione secunda, & distinct. 28. quæstione ultima, quem sequitur Gabriel in 1. distinct. nona, quæstione tertia, concedit, sicut in diuinis personis una est principii alterius, ita esse priorem, non duratione perfectione aut natura, sed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipsa ratione principii, producentis necessario includitur. Vtrumque patet, quia solum importat in persona producente, quod habeat esse abique tali origine, secundum quam alia persona ab illa procedit: ut Pater habet esse absque generatione, Filius verò non nisi per generationem: & uterque habet esse absque spiratione, sanctus vero Spiritus non nisi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non potest in creatis rebus inueniri, quia vnum relatiuum ut tale est non procedit ab alio: in Diuinis autem reperitur processio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia sunt. Et iuxta hanc sententiam, assertio nostra vniuersaliter verum habet: nam si in Diuinis personis vera inuenitur, multo magis in creatis. Non est autem mirum, quod sicut ratio principii in illis personis singularis est, ita etiã modus prioritatis sit peculiaris, & longe alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Estque hic modus loquendi etiam probabilis, & in re (ut opinor) non contradicit Diuus Thomas, qui ipse nunquam expresse negauit hoc prioritatis genus in Diuinis personis, sed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque vis est illa locutione, sed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et sane non sine causa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitatus est, apud quos illa locutio non reperitur: tum etiam quia prioritas originis non est absolute prioritatis, prout in Diuinis personis reperitur: quia prioritas simpliciter & sine addito asserta, imperfectionem aliquam in re, quæ posterior dicitur, indicare videtur. Item, quia illud dicitur absolute prius, quod potest aut esse, aut saltem exactè intelligi sine alio, una verò persona diuina neutro modo ad aliam comparatur. Quod verò addunt aliqui, vnam personam diuinam esse priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quomodo primam, secundam, & tertiam personam numeramus: hoc (inquam) non est diuersum à præcedenti, nam hic modus enumerandi non fundatur nisi in prioritate originis, vnde in re ipsa non indicat aliud prioritatis genus, declarat autem optimè ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, si congruis verbis, & sano sensu declaratur, non esse omnino alienum à modo loquendi Ecclesiæ, & Doctorum. Vnde cum illo addito acceptari potest, sufficienter est ut in vniuersum verum sit, omne principium esse aliquo modo prius eo, cuius est principium: quamuis hoc semper maneat singulare in Trinitate, quod cum ratio principii absolute, & simpliciter conueniat vni personæ respectu alterius, ratio autem prioris solum cum addito, & limitatione tribuatur: nam illud absolute dictum nullam imperfectionem in altero extremo, hoc vero aliquam, indicare videtur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, satis est ut vera ratio principii in diuinis inueniatur: vnde quod D. Thomas ait, nomen princi-

pium sumptum esse à prioritate, non verò significare illam, si per prioritatem, intelligat absolutam & positiuam prioritatem, quæ imperfectionem connotet in principio, verum esse: si tamen sit sermo de pura antecessione quasi negatiua, sub ea ratione sub qua principium dicitur, sic non solum nomen principii sumptum est à prioritate, sed etiam illam significat, & requirit cum proportionem debitam: ut declaratum est, & constat ex definitione Aristotelis, & ex omnibus adductis.

Descriptio principii in communi consummatur.

Secundo inferitur ex dictis, ad rationem principii. Non satis esse ut sit prius alio, sed necessarium esse ut inter illa sit aliqua connexio, vel consecutio vnius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facile declaratur. Nam homo heri natus non est principium eius qui hodie nascitur, licet sit prior illo, & in diuinis, si Spiritus sanctus non procederet à Filio, Filius non posset dici principium eius, etiam si cogitari aliquo modo posset ratione prior, eo scilicet modo quo actus intellectus dicitur prior actu voluntatis. Est ergo necessaria aliqua connexio, vel consecutio: & ideo iuxta varios modos talis consecutionis, varia etiam, est denominatio principii: interdum enim oritur ex situ: interdum ex successione intrinseca: aliquando ex emanatione, & sic de aliis superius enumeratis. Atque hoc totum significauit Aristoteles dicto loco 5. Metaphysic. cum dixit, Principium esse primum, vnde aliquid est, &c. nam illa dictio vnde, prædictam connexionem vel consecutionem indicat. Est autem hoc cum proportionem intelligendum, nam esse potest principium in actu & in potentia, & utroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud consequitur, vel actu vel potentia.

Atque ita concluditur descriptio principii in communi & confusissimè sumpti, quam sub his terminis D. Thomas tradit 1. parte, quæstione 33. articulo primo Principium est id à quo aliquid procedit quocumque modo: vbi verbunt illud procedit, non est sumendum strictè pro vera origine, sed pro quacunque consecutione, vel connexionem, ut hætenus locuti sumus: & ad hoc significandum addidit fortasse Diuus Thomas illam particulam quocumque modo. Atque hoc sensu sumpta est de illa definitio ex prædicto loco Aristotelis, dicentis principium esse id vnde aliquid est. Consulto enim videtur abstinuisse à peculiari verbo significante originem, vel alium modum emanationis, ut per illam particulam vnde, omnem modum coniunctionis seu consecutionis complecteretur. Addidit verò ad maiorem explicationem principium esse, id vnde aliquid est, aut sit, aut cognoscitur, ut simul cum descriptione generalem quædam diuisionem principiorum explicaret: ad illa enim tria membra modo commemorata possunt omnia principia reuocari, præsertim ea quæ sunt per se: nam quæ sunt per accidens, vix possunt ad certam methodum reuocari, nisi quatenus reducuntur ad ea quæ sunt per se. Sic igitur principia omnia aut sunt principia rei in fieri, aut principia rei in esse, & ad hæc duo membra reducuntur omnia principia rerum, quia non potest intelligi in rebus aliis status nisi in fieri, vel in esse: & non semper principium affectioris, est principium constitutionis rei, ut patet in priuatione. Sub principio autem eius quod sit, comprehenditur omne principium motus vel operationis, ut sic, vel cuiuslibet rei successiuæ: nam ista omnia habent suum esse in fieri: sub principio verò eius quod est, includuntur omnia principia rerum, quæ aliquo modo habent esse (ut aiunt) in facto esse. Quia verò etiam res

res successiuæ, & actiones ipsæ aliquo modo sunt, id eo generalius sumēdo verbum est, dici solet à Theologis Principium esse id vnde aliquid est. Atque eodem modo posset sub his verbis comprehendī principium cognitionis, & re vera comprehenditur, si cognitio consideretur quatenus quædam res est, quæ sit vel est: meritò tamen Aristoteles tertium membrum adiunxit de principiis cognitionis, vt significaret non semper principium cognitionis esse principium rei cognitæ, sed sæpe alia esse principia rei in esse cognito, à principiis eiusdem rei in esse aut fieri. Non addidit autem in speciali principium amandi, quia hoc nullum est nisi vel principium essendi: vel cognoscendi. Atque ex his satis constat tum descriptionem, tum etiam diuisionem ab Aristotele tradita: diuisionem (inquam) dicta, quæ est trimembrem. Post illam verò subiungit Aristoteles aliam bimembrem, dicens, aliud esse principium intrinsecum, aliud extrinsecum, quæ est subdiuisionem priorum membrorum, vt ipse meritis satis clare indicat. Atque ad illam trimembrem diuisionem reuocat omnes acceptiones principii quas supra numerauerat: & omnes alias quæ excogitari possunt. Non enim sollicitus fuit in enumerandis omnibus significationibus ipsius vocis, quod prolixum esset & minimè necessarium, sed eas quæ vel erant magis vilitate, vel ex quibus alia facile poterant cognosci. Et ideo superuacaneum censeo scrupulose inquirere aliam sufficientiam illius enumerationis. Quod si quis copiosam de illa re disputationem requirat, legat Fontecam libro quinto Metaphysicæ cap. 1. per quæstiones septem, præsertim in quarta.

Analogia principii declaratur.

XIII. Tertio ex dictis infertur, Principium non dici merè æquiuocè de omnibus membris quæ sub illo continentur, superiusque numerata sunt, quandoquidem non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis est illis communis. Dubitari verò solet an sit vniuoca, vel analogica. Ad quod breuiter dicendum est non posse esse vniuocam. Tria enim possunt in principio considerari, vnum est res ipsa quæ denominatur principium: aliud propria relatio secundum esse, quæ principii ad principiatum concipitur: tertium est id quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ est consecutio illa seu dimanatio principii à principio. In nullo autem ex his conueniunt vniuocè ea omnia quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens increatum, sed etiam creatum, nec solum ens reale, sed etiam rationis: sed hæc non conueniunt vniuocè in aliqua ratione propria & intrinseca: ergo. Atque eadem ratio fieri potest de secundo, nam etiam relatio principii communis est ad creatam & increatam, quamuis hanc posteriorem Philosophia non agnoscat. Item ad relationes reales & rationis. Et ex his idem concludi potest de tertio: primo quidem: quia tanta est varietas in illis rationibus seu connexionibus principiatorum cum principiis, vt vix inter se conueniant nisi in nomine & proportionalitate aliqua. Secundo, quia quando id quod denominatur principium, est ens rationis tantum, ratio fundandi relationem principii non potest esse realis: in aliis verò rebus sæpe est vera dimanatio & processio realis. Rursus hæc interdum est creata, interdum increata: est ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ solum ob successionem temporis aut ordinem situs, vel aliam similem accidentalem connexionem sic denominantur, longe distant à principiiis per se, & maximè ab illis, quæ per verum influxum & causalitatem talia sunt. Neque

huic analogiæ obstat vnitas descriptionis datæ: nam termini quibus illa constat, adeo sunt transcendentes, vt analogiam in se inuoluant. Neque etiam obstat quod fere semper absolute & sine addito principium dicatur de quocunque significato supra posito: nam hoc accidere potest vel propter proportionalitatem claram & notam, vel quia ex subiecta materia constat in qua significatione sumatur vox: vel certe propter aliquam propriam & intrinsecam rationem principii, iuxta ea quæ inferius dicemus de analogia entis.

Quæret autem fortasse aliquis qualis sit hæc analogia, & de quibus significatis principium primario dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto libro quinto Metaphysicæ, capitulo primo. Ego tamen breuiter censeo hanc analogiam non esse vnam sed multiplicem respectu diuerforum significatorum: non enim repugnat idem nomen primario significans rem aliquam ad quasdam alias transferri per attributionem, ad alias verò per proportionalitatem. Vt sanum primario significans animal, per attributionem significat medicinam, per proportionalitatem vero pomum integrum & corruptum. Sic igitur dicendum censeo de principii nomine respectu suorum significatorum. Est autem considerandum, aliud esse loqui de prima impositione huius vocis prout ab hominibus facta est, aliud de re significata per illam, vt in simili distinguit Diuus Thomas prima parte, quæstione decima tertia, articulo sexto. Priori modo existimo hanc vocem impositam esse ad significandum principium motus, vel temporis, nam quia priores Philosophi non cognoscebant nisi res corporales, in eis primum distinxerunt principium, medium, & finem: hæc autem videntur primum cognita ex motu seu actione aliqua: & ideo verisimile est nomen principii, primum fuisse impositum ad significandum principium motus vel actionis, vel partem illam magnitudinis à qua incipit motus. Et fortasse hoc significauit Aristoteles primo loco hanc acceptionem enumerans. Hinc verò deriuata est hæc vox per proportionem vel proportionalitatem ad alia significata.

At verò quantum ad rem significatam principiius significat hæc vox principia per se quam per accidens: & ea præsertim quæ sunt principia per verum & realem influxum, quia in his est multo verior & propior dimanatio vnius ab alio & origo, quam nomen principii præ se fert. Hæc autem ratio principii cum causalitate coniuncta est respectu creaturarum, & conuenit tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione potest de Deo, & creaturis dici secundum analogiam attributionis, verbi gratia esse principium efficiens analogicè dicitur de Deo & creaturis, non secundum proportionalitatem tantum, sed propter veram & realem conuenientiam, analogam tamen & includentem attributionem, vt inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum & creaturas. Et idem dici potest de principio finali, vel exemplari. Quomodo verò ratio principii, communis sit principio, efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuisionem de causa in hæc & alia membra, de qua infra dicemus. In solo autem Deo ad intra (quod Philosophia non agnouit) reperitur vera ratio principii positiui ac per se cum vero influxu seu productione absque causalitate, quæ est altior & mirabilior ratio principii.

Vnde merito solet à Theologis inquiri an principium in communi, etiam dictum de ipso Deo, vt est principium creaturarum, vel vt vna persona diuina est principium alterius, sit vniuocum, vel analogum. Quidam putant esse analogum, & per prius dici de Deo secundum emanationes ad extra, quam ad

XIV. Idem respectu diuerorum attributionis & proportionalitatis analogum.

Ordo impositionis vocis principium ad sua significata.

XV. Quid primo, secundo, tertio quid sit, si et principium.

XVI. De Deo, vt Dei, & creaturarum principium est, qualiter dicitur principium intra, ipsum.

intra, quia creatura procedit à Deo, non tantum secundum personam, sed etiam secundum naturam, & essentiam: & ideo maior ratio principii videtur esse in Deo respectu creaturarum, quam sit in Patre æterno respectu Filii, cuius personam producit, non naturam. Et confirmatur, quia ratio principii respectu creaturarum est absoluta & essentialis: alia verò relatiua & notionalis: ea verò quæ sunt essentialia, ex propriis conceptibus videntur potiora, & priora notionalibus. Confirmatur secundo, quia potentia simpliciter in Deo prius dicitur de potentia producendi ad extra, quam ad intra: vnde Deus simpliciter est omnipotens per potentiam operandi ad extra non verò ad intra, alias Spiritus sanctus non esset omnipotens, eo quod ad intra producere non possit. At verò eadem est ratio de principio quæ de potentia, cum principium sit ratio potentie. Atque ita sentit Durandus in primo distinctione 29. questione prima.

XVII. Aliis verò placet esse analogum, per prius dictum de principio ad intra quam ad extra, tum quia relatio principii ad creaturas est rationis: inter personas verò diuinas est realis, tum etiam quia principium est vnde aliquid est: sed creatura analogice est respectu diuinæ personæ procedentis, quia hæc procedit in esse increato, illa in creatore: ergo illa processio est longe nobilior, etiam secundum analogiam: ergo etiam ratio principii, quæ illi respondet, per prius dicitur secundum emanationem ad intra quam ad extra. Atque huius sententiæ videtur esse D. Th. 1. p. q. 33. ar. 1. ad 4. & ar. 3. Sed illis locis non agit de nomine principii, sed de nomine patris, de quo est longe diuersa ratio. Sed sub nomine principii id expresse affirmat in id. 29. q. 1. ar. 2. vbi Capreol. Alber. Richar. & alii idem sentiunt.

XVIII. Tertia verò sententia esse potest, hoc nomen principium esse vniuocum ad illas duas rationes. non enim repugnat idem nomen quod est analogum respectu plurium, esse vniuocum respectu aliquorum, vt per se constat, & infra tractando de communitate entis & accidentis latius dicemus. Quod autem ita sit in præsentem quoad hanc partem de qua agimus, probatur quia hic non interuenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tum quia alias solum per translationem diceretur Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tum etiam quia Diuus Thomas supra expresse fateatur dari vnam rationem communem originis processioni creaturarum à Deo, vel vnius personæ diuinæ ab aliis, quæ est, aliquid ab aliquo esse: & sic etiam dari vnam communem rationem principii, in analogia autem proportionalitatis, non est vna communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus vt dicitur primum principium creaturarum, non refertur ad se vt est principium personarum: ergo nulla potest ibi esse analogia attributionis. Itæ, quia alias Spiritus sanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, vel ad Filium, quod videtur satis absurdum. Item quia hic cessat ratio analogie attributionis, quæ esse solet inter Deum & creaturas, nimirum quod omne esse seu omnis perfectio creaturæ primario est in Deo, & ab illo pendet: hic autem vna ratio principii non causatur ab aliis, neque ab illa pendet: imo nec emanatio creaturarum per se pendet ex emanationibus diuinarum personarum: quia multitudo personarum non erat per se necessaria ad productionem ad extra: cessat ergo in præsentem omnis ratio analogie attributionis.

XIX. In hac re distinguenda videntur illa tria, quæ supra in omni principio distinximus, scilicet relatio principii, proxima ratio talis relationis, & id quod principium nominatur. Quoad primum non est dubium quin hic sit analogia, quia relatio principii Dei ad creaturas est rationis: personæ autem diuinæ

producentis ad productam est realis. Et hunc sensum declarant expresse Scotus distinct. 29. quæst. 1. Imo hæc analogia, vel non est attributionis, sed proportionalis, tantum: vel saltem si est attributionis, non est secundum communem conceptum: quia hic nullus est ad ens rationis, & reale.

Quoad secundum etiam existimo probabilis rationem principii actualis dici analogicè, & principium de Deo secundum processiones ad intra, quæ ad extra, propter rationes adductas. Est autem hæc analogia attributionis, & non solum proportionalis, sicut est analogia entis, & aliorum attributorum quæ de Deo & creaturis propriè dicuntur. Nam hæc analogia principii fundatur in analogia quæ est inter creationem, & processiones diuinarum personarum in ratione originis seu emanationis. Quia si productiones non conueniunt vniuocè in communem rationem productionis, nec ratio principii potest esse vniuoca, præsertim cum esse hoc modo actuale principium creaturarum non conueniat Deo, nisi per denominationem extrinsecam ab emanatione creaturæ ab ipso. Quod autem ratio processions analogæ sit respectu creaturæ, & increatæ, quodque per prius dicatur de processione increata, probatur primò ex generali regula diuinarum attributorum, quæ proprie temperque per prius de Deo dicuntur: vt infra probaturi sumus. Habet autem verum non tantum in essentialibus, sed etiam in personalibus: nam persona analogice dicitur de creatæ & increatæ: & Pater, aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis personis & humanis.

Secundo, quia etiam in hac ratione est aliquo modo necessaria dependentia, & antecessio naturalis inter origines ad extra, & ad intra. Nam licet creatio ex parte sua per se non requiratur Trinitatem personarum, & consequenter nec processiones ad intra: ex parte tamen Dei per se ac necessario illas requirit, & ab eis suo modo pendet. Tum quia omnis effectio per se pendet à persona agente, in Deo autem non potest esse persona sine productione, vel processione ad intra. Tum etiam, quia creaturarum productio ex se pendet ex intelligentia & amore: non potest autem esse in Deo intelligentia sine Verbo, nec amor sine Spiritu sancto. Et iuxta hanc considerationem dixit Diuus Thomas 1. parte quæstione. 45. articulo 6. Processiones personarum esse rationes productionis creaturarum, & in respons. ad primum addit, quod processiones diuinarum personarum sunt causa creationis. Atque ita solum manet fundamentum, quod referendo tertiam sententiam articulis contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nil obstat, imo declarat processiones diuinarum personarum, cum sine illa dependentia vel imperfectione esse adeo eminentis rationis, vt non possint cum creatis productionibus vniuocè conuenire. Quod ergo in persona producta, essentia non producatur sed communicetur tantum: non minuit veritatem productionis, sed potius pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quod Pater æternus producat Filium, non tantum similem in natura specificæ, sed etiam eiusdem humero naturæ, non minuit veritatem generationis, sed pertinet ad infinitam perfectionem eius, optimè annotauit Diuus Thomas prima parte quæstione quadragesimæ prima, articulo quinto, ad primum.

Quod verò ad tertiam attinet, id est, ad id quod principium denominatur, si omnino materialiter (vt ita dicam) sumatur, clarum est non posse intercedere analogiam, neque esse aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neque etiam esse potest aliquid perfectius, quam id quod ex parte talis principii est radix & origo talis denominationis: est enim infinita perfectio eius. Imo etiam si non adeo materialiter de illo principio loquamur, sed formaliter, quatenus est (vt sic dicam) principium

in potentia, sic etiam existimo rationem principij non posse dici minus proprie aut per posterius de Deo ut est principium creaturarum: & hoc persuadent nonnulla argumenta facta in prima & tertia opinione. Et maxime quod hæc denominatio est absoluta, æterna, & essentialis: sumitur enim ex attributo omnipotentia, potentia autem Dei in ratione potentia, actiua, vel productiua non est analogice potentia, sed primario ac principaliter. Ratio ergo principij prout ab illa præcisè sumitur non potest esse analoga.

Dices: Ergo potentia non dicitur analogice de potentia creandi, & generandi, vel spirandi: cõsequens autem videtur falsum, nã talis est potentia, qualis est actio vel productio, sed productio est analoga, ergo & potentia. Respondeo primum concedendo non esse talem analogiam, quæ posterius dicitur de potentia creandi: quia, ut dixi, potentia effectiua Dei non potest esse analogice potentia: quia per nullam proportionem aut attributionem ita nominatur: & quia est prima ac perfectissima potentia. Vnde addo vel quoad hoc esse vniuocationem, vel si est aliqua analogia ut fortasse est, per prius potentiam productiuam dici de potentia creandi, &c. quam generandi, &c. Ratio est, quia formalis ratio potentia, quæ actum primum ad producendum significat, cum omni proprietate & perfectione reperitur in Deo respectu creaturarum: respectu autem internarum originum, vel diuinarum personarum procedentium, magis est secundum modum concipiendi nostrum, quam secundum rem. Quia in re non tamen est actus primus quàm vltimus respectu internarum processionum, ut latius infra constabit tractando de scientia, voluntate, & potentia Dei. Ratio autem est, quia potentia Dei respectu creaturarum est ad emanationem transseuntem re ipsa distinctam, & non necessario fluentem à tali potentia: & ideo illa est propriissime potentia & actus primus respectu talis emanationis: ac vero potentia generandi vel spirandi est secundum processionem immanentem, quæ in re non potest esse tantum in potentia, sed semper in actu, nec potest esse in re distincta ab eo quod à nobis concipitur per modum potentia, quantum ad absolutam perfectionem eius, ut constat ex D. Tho. 1. p. quæst. 4. arti. 5. & ideo secundum rem & veritatem proprius dicitur potentia de creatura, quam de generatiua, &c.

Neque obstat quod origo, vel productio sit analoga: tum quia potentia Dei non sumit rationem suam ex habitudine ad extrinsecum, sed ex sua essentiali & absolutissima perfectione: tum etiam quia ad excellentiam diuinæ potentia absolute sumptæ pertinet, ut neque ex necessitate sit coniuncta suæ actioni, nec etiam possit habere actionem sibi adæquatam seu eiusdem ordinis: atque ita sit ut imperfectio quæ essentialiter includit productio seu dependentia creaturæ, non solum non diminuat perfectionem, & proprietatem potentia Dei ad agendum extra se, sed etiam sit manifestum indicium infinitæ perfectionis eius. Econtrario vero excellentia internarum originum indicat summam & infinitam perfectionem & proprietatem actuum immanentium Dei, & consequenter aliquo modo minuit proprietatem potentia in actu primo, ut declaratum est. Atque hæc sunt obiter dicta propter declarandam exacte analogiam principij. Illud vero magis Theologicum est quod quæri solet ad principium dictum intra Deum de generante, & spirante sit vniuocum, vel analogum: in quo ego censeo cum Scoto loco supra citato esse vniuocum, sicut est relatio vel persona, neque in his quæ cum omni proprietate dicuntur de diuinis personis intelligo analogiam, vel attributionem, cum ibi nulla sit dependentia, aut imperfectio, vel prioritas naturæ. Rursus quæri solet utrum principium ad extra dictum de Deo ut create, vel operante ex præsupposita materia, sit analogum: quod aliqui sentire videntur: ego vero censeo esse vniuocum.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

cum: quia effectio vniuoce dicitur de creatione, & educatione, præsertim quæ à Deo fit ut à primo agente, sed de his hæc sunt satis.

Principalis quæstionis resolutio.

Vltimo ex dictis colligitur responsio ad quæstionem propositam, propter quam tam multa de principio diximus, scilicet, principium & causam non esse omnino idem, nec reciprocè dici, sed principium communius esse quam causam. Ita docet expresse D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1. ad 1. inderationem sumens cur in Deo vna persona dicatur principium alterius, & non causa. Idem habet in 1. dist. 29. ar. 1. in corp. & ad 2. & de potent. quæst. 10. art. 1. ad 9. & est communis sententia. Quam recte probant rationes dubitandi positæ in principio in tertio loco, & ex omnibus dictis de principio manifestè constat. Nam principium dicitur etiam de eo qui propriè non influit in alium, causa verò minime. Item hinc fit ut principium non tantum entibus realibus, sed etiam entibus rationis seu priuationi conueniat: causa verò non item. Est ergo hæc conclusio manifesta comparando causam ad principium in tota sua generalitate: si verò comparatur ad principium verè ac per se influens aliquid esse in eo cuius est principium, est etiam vera conclusio, tamen ita difficilis, ut non possit cognosci lumine naturæ, quia in solo Trinitatis mysterio reperitur talis principij modus, & ideo difficile est discernere & rationem assignare, de quo dicemus secl. sequenti.

Soluuntur argumenta.

Ad primum testimonium Aristotelis initio positum multi respondent per illam regulam dialecticam, exemplorum non requiri veritatem: in eo enim loco obiter & gratia exempli posuit Aristoteles principium & causam. Sed hæc dura interpretatio est, vel modesta potius concessio Aristotelici lapsus. Alij exponunt nomen causæ ibi non accipi propriè, sed vulgari modo, prout de quacunque occasione vel conditione necessaria dicitur. Sed hæc etiam expositio habet difficultatē infra attingendam, nam nomen causæ etiam vulgariter sumptum nunquam tam late patet sicut principium. Dicit ergo potest, Aristotelem duo ibi dicere de ente & vno. Primum est, esse idem. Secundum est, conuerti inter se: cum ergo Aristoteles ait, sicut principium & causa, non comparat ea in secundo, sed in primo, intendit enim docere ens & vnum esse idem re, non tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicens quod se habent sicut principium & causa, non sicut tunica & vestis: vnde immediate post illa verba principium & causa subdit, sed non ut quæ vna ratione dicuntur. Veli in utraque fiat comparatio, non oportet vniuersaliter intelligi de principio & causa, sed indefinite: quod aliquando principium & causa, licet mutuo consequantur, ratione differant, v. g. principium & causa efficiens.

Ad secundum testimonium ex quinto Metaphysicæ respondent aliqui, etiam ibi sumi nomen causæ lato & vulgari modo. Sed hoc aperte est contra mentem Aristotelis, cum distinctè tractet de principio & causa: & vtriusque significata Philosophice & proprie exponat. Alia expositio est, cum Aristoteles ait, tot modis dici causam, quot principium, non esse intelligendum positive, sed negative, id est causam non dici alijs modis, quam his quibus dicitur principium, licet non necesse sit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis tot modis, refragari huic expositioni videatur tamē ratio quam Aristoteles subiungit, videtur cogere ad illam admittendam: subdit enim: Quoniam omnes causa principia sunt. Ex qua ratione ineptissime inferretur, causam dici.

XXVIII.

fam dici omnib. modis quibus dicitur principium esset enim argumentari à superiori ad inferius affirmativè: vt si quis colligeret, *Omnis substantia est ens: ergo quot modis dicitur ens, totidem dicitur substantia.*

Aliam vero expositionem indicat Alexand. A. lenf. scilicet tot modis dici principium quot dicitur causa, quia omnis causa est principium. Ita vt post enumeratas significationes principii subiunxerit Aristoteles quasi generalem regulam, quod principium etiam dicitur omnibus modis quibus dicitur causa, quamuis non illis solis. Et iuxta hunc sensum optime quadrat ratio Aristotelis: tamen vix potest accommodari ad priora verba. Alia expositio indicatur à Diuo Thoma, scilicet, principii acceptiones ibi numeratas tot conuenire causæ, quamuis non sub eadem ratione: nam ex causa incipit motus, & sic de aliis. Iuxta quam expositionem probatio Aristotelis aliter est inducenda, scilicet, vt inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in causa, quia omnis causa principium est: inde tamen non sequitur causam & principium reciproce dici, quia licet acceptiones ibi numeratæ secundum alias rationes possint causæ accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur causa, & secundum propriam rationem causæ: & præterea dicitur aliis modis secundum generalem principii rationem.

XXIX.

Ad tertium testimonium ex 12. Metaphysicæ, vbi Aristoteles priuationem vocat causam, communis omnium & necessaria expositio est, ibi fuisse vsum nomine causæ vulgari modo, prout causa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX.

Sed dicit aliquis: Ergo si vere, & cum proportionem loquamur, fatendum est, principium & causam reciproce dici, nam si vtrumque in tota sua amplitudine, & analogia & vulgari vsu sumatur, conuertitur: si autem stricte & cum omni proprietate causa sumatur, etiam conuertitur cum principio eodem modo sumpto. Si vero causa sumatur proprie, & principium late, & ideo dicatur principium generalius esse quam causa impropria fit comparatio: & eadem ratione dici posset, causa latius patere quam principium, quia si causa large sumatur & principium proprie, latius patebit. Respond eo negando vtramque partem assumptionis: nam comparando principium proprium ac perse ad propriam & perse causam, communius est principium, vt patet Theologicè in principiis diuinarum processionum, & Physicè in priuatione. Et sumendo vtrumque in sua latissima significatione, etiam existimo principium esse quid communius. Nam licet causa sic sumpta plura comprehendat quæ non sunt proprie, verè, ac perse causæ; tamen nihil comprehendit quod sub generali significatione principii non contineatur: principium vero aliqua complectitur quæ nullo modo dicuntur causæ, etiam vulgari sermone: primogenitus enim vocatur principium filiorum, non tamè causa vllò modo.

XXXI.
Grati ea-
res causa
nomine pro
principii & si

Ad modum loquendi Patrum Græcorum respondetur vsurpassè nomen causæ latius, quam in Latina proprietate possit aut debeat vsurpari: re tamen ipsa non attribuisse nomen causæ personis diuinis ad intra quatenus proprie dicit relationem ad effectum & in eo indicat aliquam imperfectionem: sed solum vt dicit originem vnus ab alia.

XXXII.
Principiū
an aliquid
in diuinis,
& quod
principii cor-
relatiū,

Ad rationem, Theologi negant Principiatum esse correlatiuum Principium Filii, negant tamen Filium esse principiatum à Patre. Ita D. Thomas 1. part. quæst. 33. artic. 1. ad secundum, & alii communiter. Iuxta quem loquendi modum, correlatiuum principii erit, id quod est ab alio. Quæ sententia merito approbata est à Theologis Latinis ob reuerentiam mysterii Trinitatis, & ad tollendam occasionem erroris: nam principiatū videtur significare aliquid factum, vt supra argumentabamur, vel etiam indi-

cat idem, quod initiatum, & consequenter indicat initium essendi. Omisso vero illo mysterio, & ablata vocis inuidia, si nomine principii solum significetur id quod est correlatiuum principii, sic negatur idem esse principiatum quod causatum, vel effectum: sed significare tantum id quod ab alio est, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquiuocatio etiam tollenda est) sed vel originis, vel cuiusvis alterius modi. Atque in hoc sensu sunt explicandi Græci, qui, vt D. Thomas supra refert, admittunt Filium principiatum à Patre.

Ad argumenta secundo loco facta, quibus probatur causam latius patere quam principium, respondetur, Aristotelem in primo testimonio non loqui generatim de principio, sed de primo principio in aliquo ordine; quod habeat influentiam & causalitatem. De quo principio ibidem dixerat, licet magnitudine parum sit, facultate esse magnum. Et de hoc primo principio negat habere causam superiorem, scilicet in illo ordine. Nam solum primum principium absolute & in tota latitudine entis nullam habet causam. Et eodem sensu in 1. Physic. ponit in definitione principiorum entis naturalis quod non sint ex aliis: eo scilicet modo, quo ens naturale est ex ipsis, quæ illa sunt prima principia in illo ordine. De quibus principii vt principia sunt, & eorum propria definitione in Philosophia disputandum est: vt vero aliqua eorum sunt causæ, de illis dicitur inferius.

SECTIO II.

Verum sit aliqua communis ratio causæ, & quamnam, & qualis.

EX Aristotele nullam causam in communi definitionem habemus: posteriores vero Philosophi in ea assignanda laborarunt, vt à communi ad proprias rationes singularum causarum explicandas melius procedatur, simulq; declaretur, qualis sit conuenientia causarum inter se. Supponendum autem est sermonem esse de causa in actu formaliter vt causa est: sicut enim supra de principio dicebamus, ita etiam in causa tria considerari possunt, scilicet res quæ causatur: causatio ipsa (vt sic dicam) & relatio quæ vel consequitur, vel cogitatur. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandum est: habet enim inferius suum proprium locum in materia de relatione. De aliis vero duobus dicturi sumus: primo autem de causatione ipsa, per quam formaliter constituitur causa in actu, & ex qua nobis innotescit causa ipsa, seu virtus causandi.

Prima igitur definitio hæc tradi solet, *Causa est id per quod satisfit interrogationi, qua inquiritur propter quid aliquid sit, seu fiat.* Quæ sumi potest ex Aristotele 2. Physic. ca. 7. vbi sufficientiam causarum probat ex eo quod per illas satisfit omnibus modis quibus queri solet propter quid res sit: significat ergo causam esse id per quod satisfit quæstioni propter quid. Vnde constat definitionem propter quid non sumi illo speciali modo quo solet dici de causa finali, sed generalius, vt comprehendat omnes causas. Hæc vero definitio nihil fere rem declarat; nam æque obsecrum est quid significet illud verbum propter quid: nam si recte sumatur, solum significat habitudinem causæ finalis, & illam ipsam non satis declarat, vt postea videbimus. Si vero sumatur fufius, comprehendit varios modos qui illis vocibus significantur, Ex quo, per quid, à quo aliquid est: vnde solum imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Adde illam vocem in ea generalitate etiam posse comprehendere principia quæ non sunt causæ, sicut Christus dixit Ioan. 6. *Ego vni propter Patrem:* vbi non habitudo causæ, sed principij tantum significatur.

Secund-

III. Secunda definitio, & valde communis est, *Causa* est id, ad quod aliud sequitur. Quæ referri solet ex libro de Causis, ubi non reperitur, & potius videtur sumpta ex definitione principij supra declarata ex Aristotele s. Metaphysic. Nam quod Aristoteles posuit primum loco generis, in illa definitione causæ ponitur per terminum magis transcendentalem, scilicet id: reliquæ verò particule, scilicet *ad quod aliud*, manifeste æquivalent illis verbis Aristotelis, unde aliud. Denique quod Aristoteles sub disjunctione dixit, *est, aut fit, aut cognoscitur*, satis confusè comprehenditur sub vnicò verbo *sequitur*: in hoc enim verbo non potest significari sola consecutio per illationem, alioqui conueniret definitio etiam effectibus, ex quibus inferuntur causæ: oportet ergo, vt generatim quameunque connexionem vel consecutionem significet. Atque ex hac ipsa expositione sumitur potissimum argumentum contra ipsam definitionem: quia illa definitio non tam est causæ, quam principij: unde etiam conuenit priuationi: nam ex illa sequitur mutatio, nisi fortè dicatur, verbum *sequitur* intelligendum esse per influxum & dependentiam: quo sensu constabit quidem, definitio erit tamen valde obscura.

Questionis resolutio.

IV. Tertia definitio est, quam potissimè afferunt aliqui moderni: *Causa* est id à quo aliud per se pendet. Quæ quidem, quod ad rem spectat, mihi probatur: libentius tamen eam sic describerem, Causa est Principium per se influens esse in aliud. Nam loco generis existimo conuenientius poni illud nomen commune, quod propinquius, & immediatius conuenit definitio: hoc autem modo comparatur principium ad causam: nam ens, & illud relatiuum id, quod absolute positum illi æquiualeat, remotissimum est. Per illam autem particulam *per se influens*, excluditur priuatio, & omnis causa per accidens, quæ per se non conferunt, aut influunt esse in aliud. Sumendum est autem verbum illud *influit*, non stricte, vt attribui specialiter solet causæ efficienti, sed generalius, prout æquiualeat verbo dandi, vel communicandi esse alteri. Obijciunt autem quidam contra hanc partem quod causa materialis non dat esse, sed formalis, inter extrinsecas verò finales non dat esse, sed efficiens. Sed, licet speciali modo attribuat illis duabus causis dare esse, formæ vt completi proprium & specifice esse, efficienti vero vt realiter influenti, tamen absolute, & sub communi ratione, etiam materia in suo genere dat esse, quia ab illa dependet esse effectus: & ipsa dat suam entitatem, qua constituitur esse effectus: causa etiam finalis eo modo quo mouet, influit etiam in esse, vt postea declarabitur.

Ad declarandam verò amplius hanc partem definitionis, aduertendum est si Philosophicè ageremus de solis causis & principijs naturalibus, seu quæ naturali lumine cognosci possunt, sufficienter videri causam definitam illis verbis, & distinctam ab omnibus principijs, quæ veræ causæ non sunt: quia tamen nostra Physica & Metaphysica deferuire debent Theologiæ, talem oportet causæ definitionem tradere, quæ Patri æterno vt est principium Filij, vel Patri & Filio vt sunt vnum principium Spiritus sancti, non conueniat, & hoc est quod facessit nobis negotium, nam persona producens videtur principium per se influens esse in aliam personam, atque ita videtur illi conuenire tota definitio causæ, cum tamen causa non sit, vt ex recepta sententia Theologorum constat.

Difficultas ex mysterio Trinitatis sumpta.

V. Ad excludendum ergo huiusmodi principium per se dans esse sine causalitate: vsi sunt auctor Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

res moderni verbo, *dependendi*, quia vna persona diuina ita recipit esse ab alia, vt ab illa non pendeat, quia id quod ab alio pendet, oportet vt habeat essentiam saltem numero diuersam ab eo à quo pendet. Sed in primis explicare oportet quid sit proprie vnu pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diuersitas essentiae, & non sufficiat distinctio rerum, quæ necessario intercedit inter rem producentem & productam; quia non apparet ratio cur maiorem distinctionem requirat verbum dependendi, quam producendi. Item vnum relatiuum proprie dicitur pendere ab alio, quia illo posito ponitur, & ablato aufertur, & tamen non est de necessitate relatiuorum vt sic habere distinctam numero essentiam: nam personæ diuinæ sunt correlatiuæ, cum tamen sint eiusdem essentiae. Quod si dicantur esse eiusdem essentiae absolute, distingui tamen in rationibus respectiuis, idq. satis esse ad correlatiuam dependentiam: cur non idem sufficiat ad dependentiam producti à producente: non enim producitur quatenus est idem cum producente, sed quatenus ab eo distinguitur: vt sic autem habet distinctam entitatem respectiuam receptam ab alio: ergo secundum illam vere pendet ab alio. Adde quod secundum propriam rationem respectiuam habet persona producta distinctum esse personale ac respectiuum à persona producente: & illud habere non potest nisi ab alio datum: ergo in illo vere pendet ab alio. Quid est enim pendere ab alio in aliquo esse, nisi non habere illud à se, sed datum & communicatum ab alio, à quo semper dari debeat vt semper haberi possit?

Ad hoc ergo explicandum dixi, causam esse quæ influit esse in aliud: his enim verbis eadem res declaratur quæ importatur in verbo *dependendi*: significatur autem per illa, ad causalitatem necessarium esse vt illud esse quod causa per se primo influit in effectum, sit causarum ab ipsa causa, & consequenter quod sit esse distinctum à proprio esse quod causa in se habet. Vnde hoc est proprie pendere in suo esse ab alio, habere scilicet esse distinctum ab illo: & participatum seu aliquo modo fluens ab esse illius. Hunc autem modum dependentiæ inueniri in omnibus causis, quas nos experimur, ostendi breuiter potest in omni causarum genere. Nam materia & forma influunt esse in composito, communicando quidem se ipsas, & suas entitates: esse tamen compositi quod inde confurgit, distinctum est ab esse, tum materiæ, tum formæ: & ideo ab illis proprie pendet, quia ad illud constituendum vnaquæque confert suum esse: & inde confurgit esse à qualibet earum distinctum, quod sine illis esse non potest. Idem constat in causa efficiente (omissa pro huius finali: quæ obscuriorem habet influxum, de quo infra videbimus) omnis enim res, quæ influit esse in aliud per modum principij per se & extrinseci, extra mysterium Trinitatis, dat illud efficiendo ipsummet esse, quod communicat: & ideo semper dat esse distinctum ab esse proprio quod in se habet: & hoc est proprie causare & efficere: Et e conuerso tum proprie res producta pendet in eo genere efficientis causæ, quando ipsum esse, quod ab alio habet per se primo receptum, manat ab esse alterius, & sine tali influxu esse non potest. In processionibus autem diuinarum personarum, non ita contingit, quia illud esse quod per se primo per illas productiones communicatur, non est aliud ab ipso esse personæ producentis, sed est ipsummet numero quod est in persona producente: & hoc est singulare & admirabile in illis diuinis processionibus: & ideo ita vna persona procedit ab alia, vt tamen ab illa recipiat esse omnino independens, quia recipit ipsummet esse numero quod est in persona producente.

VI. Quid sit proprie ab alio pendere.

Diuina persona producente non pendens.

Neque obstat quod relationes ipsæ distinctæ sunt, & habent proprium esse relatiuum distinctum, quia non esse relatiuum vt sic, sed esse absolutum, & essentialiter, obiecti.

tiale, per se primo communicatur per illas processionem. Procedit enim Deus de Deo, & Pater, generando Filium; primario communicat ipsi suam naturam, relatio vero requiritur tanquam proprietas necessaria ad constituendam distinctam personam; quod est quasi materiale (ut sic dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana quod per se primo ac formaliter intenditur, est communicatio humanæ naturæ, & humani esse: consequenter vero est requisita personalitas. Ratio ergo productionis principaliter pensanda est ex formali esse per se primo communicato. Unde generatio Christi ut hominis fuit verè humana propter verum esse humanæ naturæ, etiam si personalitas fuerit alterius rationis. Sicigitur, quia generatio diuina talis est, ut esse quod per se primo per illam communicatur, non sit manans ab alio esse, & ideo nec pendens nec causatum, sed communicatum tantum a persona producente, ideo generatio illa non est effectio neque causatio (ut sic dicam) sed productio longe superioris rationis. Accedit quod ipsummet esse relatum illarum personarum tale est, ut essentialiter includat totum esse diuinum, quod essentialiter est independens, & ideo neque ipsum esse relatum potest dici dependens.

VIII.

Vnum relationum it
iam creatum, proprie
ab alio non
pendens.

In relationibus vero creatis dicitur interdum vna relatio pendere ab alia, quatenus sine illa esse non potest. Sed est impropria & lata locutio, quia ubi est dependentia, prout nunc proprie loquimur, est prioritas naturæ, relationes autem mutue sunt omnino similes, minusque improprie diceretur relatio creata pendere a suo termino, si supponatur esse aliquid absolutum, quia posito fundamento & termino resultat relatio. Ex quo fit ut in creatis multo minus dici possit vna relatio influere in aliam, quoniam vna non est causa, imò nec principium alterius, sed solum habent necessariam similitudinem, seu concomitantiam. In diuinis vero licet vnum relationum procedat ab alio, non tamen per dependentiam, nec per influxum diuersi esse essentialis, quod per se primo per talem productionem communicetur.

IX.

Ad declarandam ergo hanc proprietatem causæ, diximus esse principium quod influat esse, quia oportet ut ipsummet esse sit causatum, & consequenter essentialiter distinctum ab esse ipsius causæ. Ad quod etiam indicandum consulto addidi particulam *in alio*, & non, in alioquem vel in alium, nam aliud absolute & proprie non dicitur nisi de eo quod est in essentia diuersum. Quod autem causa includat hanc proprietatem & requirat talem modum influxus, non aliter probari potest, quam ex communi notione & usu huius vocis, maxime apud Latinos. Item ex correlatione, quod communiter censetur esse effectus, quæ vox aperte indicat imperfectionem & dependentiam in eo rigore quem declarauimus, quare certum est, personam diuinam productam non posse dici effectum, alioqui diceretur etiam facta, quod est contra fidem, ut constat ex Symbolo. Tandem, quia ex re ipsa prout declarata est, constat, illum modum influxus, vel emanationis qui conuenit effectibus creatis respectu omnium suarum causarum, esse longe diuersæ rationis ab emanatione vnius personæ diuinæ ab alia; & habere illum modum dependentiæ quem nos declarauimus: ergo potest vna communi voce significari, quæ comprehendat causas rerum creatarum, & non principia diuinarum personarum. huiusmodi autem est hæc vox *causa*, & conceptus qui illi respondet, quem per dictam causæ definitionem explicamus. Sic igitur verum est de ratione causæ esse ut sit essentialiter diuersa à suo effectu: & quod effectus proprie pendeat à causa, verumque autem in illa particula, prout à nobis declarata est, indicatur, & per illam excluditur principium in diuinis ratione causæ.

Difficultas ex mysterio Incarnationis.

Lia verò difficultas nobis oritur ex alio mysterio fidei, scilicet Incarnationis: nam Verbo diuino ut personaliter terminanti humanitatem, conuenit tota illa definitio causæ: & tamen ut sic non est causa iuxta sanam doctrinam: cum neque possit esse causa formalis, quia imperfecta est, neque efficiens, quia alias haberet Verbum efficiendam ad extra, non communem Patri, & Spiritui sancto. Maior propositio probatur, quia iuxta communem modum loquendi Theologorum, Verbum diuinum terminat dependentiam humanitatis: ergo verbum est id à quo pendet illa humanitas. Quod si dicas pendere quidem ab illo ut à termino, non ut à causa: primo non soluitur difficultas, imò potius inde concluditur non omne id à quo aliud aliud pendet, esse causam: & deinde valde obscurum est quid sit dependere ut à termino. Sed hoc posterius mirum non est, quia res est valde supernaturalis, quam explicant Theologi, prout possunt. Illud verò prius conuenit plane definitionem causæ melius explicari per principium influens per se esse in aliud, quam per dependentiam, nisi hæc particula per priorem declaretur. Igitur Verbum ut terminans humanitatem, non est principium per se influens esse in illam, neque humanitas hoc modo pendet à Verbo ut à principio influente esse in illam: sed solum in ratione termini qui est proprietas quædam necessaria, sine qua humanitas illa non potest existere.

Quæ responsio recte satisfacit, quantum ad dependentiam humanitatis à Verbo: adhuc tamen manet difficultas de dependentia Christi, ut est persona composita. Suppono enim ex vera Theologorum doctrina, imò & Conciliorum, & Patrum, ex Verbo ut terminante humanitatem, & humanitate ipsa, consurgere Christi ut Dei hominis personam per se vnam, ac mirabiliter compositam. Illud ergo compositum vere pendet à Verbo, tanquam à quodam principio intrinseco ex quo constat: vnde necesse est ut in illud influat esse, communicando illi suum esse personale: ex quo cum humanitate resultat hæc persona composita, quæ ut sic aliquo modo distinguitur à Verbo nudo sumpto. Sed ad hoc eadem responsio applicanda est, nam Verbum non aliter concurrat ad constituendum illud compositum, quam terminando humanitatem: vnde si in hoc non exerceret aliquod causalitatis genus, neque etiam constituendo illam personam compositam habet aliquam rationem causæ respectu illius. Argumentum autem factum non tantum procedit in dicto mysterio, sed accommodari potest ad omnia extrema componentia aliquod compositum, ut est punctum respectu lineæ, & substantia creata respectu suppositi &c. De quibus omnibus dicendum est recte probare redduci quidem ad aliquod genus causæ intrinsecæ, id est formalis vel materialis, quomodo autem, & in quo, aliquando deficiant à proprietate talium causarum, & præsertim in dicto mysterio, pendet ex his quæ de his causis in particulari dicenda sunt.

Causalitas quid.

Ex his quæ de ratione causæ in communi diximus, colligitur primo, quid sit id quo causa in actu formaliter & proxime constituitur in esse causæ: quod solet vocari *causatio* vel *causalitas* in communi, hoc autem nil aliud est quàm influxus ille, seu concursus, quo vnaquæque causa in suo genere actui influit esse in effectum: hic vero concursus necessario oportet ut sit aliquid distinctum in re seu ex natura rei à relatione ipsius causæ, cum possit res illa quæ causa denominatur, in re manere sine hoc actuali influxu: quod est certum signum distinctionis ex natura rei, ut in superioribus visum est. Non potest autem

Ab experi-
mento proba-
tur assertio.

tem hic influxus esse sola ratio prædicamentalis cause ad effectum: nam hæc, qualiscunque illa sit, resultat ex ipso influxu cause: ut terminato ad effectum, eo scilicet modo quo dici solet, posito fundamento & termino, confluere relationem: est ergo ille influxus aliquid prius relatione: & secundum illum etiam causa est prior natura suo effectui, cum tamen secundum relationem sint simul natura. Est igitur ille influxus aliquid medium inter entitatem, & relationem cause, quid autem illud sit & an sit aliquid in ipsa causa vel in effectui, & an sit aliquis modus distinctus ab illis, vel tantum denominatio ex utroque desumpta, non potest hic distinctius explicari, donec ad singula causarum genera declaranda veniamus. Et idem est de quibusdam proprietatibus vel conditionibus, quæ communem rationem cause comitari videntur, & in diuersis causis diuersimode reperiuntur, vel esse prius natura, distinguere realiter, vel essentialiter ab effectui, &c.

Causa vnicuius obiectum conceptus.

SECUNDO colligi potest ex dictis, nomen cause non esse merè æquiuocum, cum non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis communis sit. An vero huic nomini secundum illam definitionem correspondeat vnus conceptus tam formalis quam obiectiuus cause in communi, in controuersia est: nam quidam existimant non correspondere huicmodi conceptum vnum, quia modi quibus effectus pendet à causis in diuersis generibus causarum, ita sunt primo diuersi, ut ab eis vna communis ratio dependentiæ abstrahi non possit. Sed hoc neque ab ipsis probatur, neque mihi videtur admodum verisimile, nam ex omni reali cōuenientiā potest abstrahi conceptus communis, inter causas autem non solum est proportionalitas aliqua Metaphorica, alioqui non de omnibus illis causa cum proprietate diceretur, sed est vera & realis cōuenientiā, ut ex definitione data, & expositione eius confirmari etiam potest; & ex his quæ de conceptu entis diximus, multa hic applicari possunt. Non est ergo cur negetur vnus communis conceptus cause. An verò secundum illum sit vniuocatio vel aliqua Analogia, constabit melius post traditam diuisionem cause, & explicata singula membra, ac modos cauendi: & ideo illud omittimus, donec causas ipsas inter se conferamus.

SECTIO III.

Quotuplex sit causa.

Celebris est illa diuisio cause in quatuor causarum genera, scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis: quam tradit Aristotel. 5. Metaphys. cap. 2. & lib. 2. Physic. cap. 3. & sequentibus. cuius diuisionis expositio omnino pendet ex singulorum membrorum exacta intelligentia, quam in toto hoc tractatu latè prosequemur: & ideo nunc in communi solum proponemus ea quæ circa hanc diuisionem dubitari possunt, & ea breuiter expediemus. Primum est, an omnia illa membra verè ac propriè sub diuisio contineantur. Secundum, an inter se distinguantur, & opponantur. Tertium, an sufficienter comprehendant totum diuisum. Quartum an proximè & immediate causa in illa membra diuidatur, vel possit aliqua diuisio media excogitari. Quintum, an illa diuisio sit infima seu atoma, an possint singula membra in alia diuidi. Sextum, an sit vniuoca, vel analogica.

Quatuor proprie causarum genera.

AD primam dubitationem dicendum est, omnia illa verè ac propriè rationem cause participare: Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

& ideo merito causam in illa quatuor membra diuidi. Hæc assertio præter communem omnium consensum post Aristotelem, sic probatur. Nam quod illa quatuor in rebus, seu effectibus quos experimur, inueniantur, facile declarari potest, supponendo, aliquid nouum in rerum natura fieri: quod est tam euident ex perpetua rerum vicissitudine, alteratione, generatione, ac corruptione, ut illud argumentis probare, superuacaneum sit. Si ergo sit aliquid de nouo, necessaria est aliqua alia res à qua fiat, quia non potest idem facere se ipsum: & hanc vocamus efficientem causam. Quæ vel producit suum effectum ex nihilo, vel ex aliqua re quam ad suam actionem præsupponat; primum non potest in vniuersum dici, nam experimento constat, neque artificem facere statuam nisi ex ligno aut ære, neque ignem calefacere nisi aliquid ei supponatur quod calorem suscipiat, neque efficere ignem nisi ex ligno, stupa aut alia re simili. Imo hic modus agendi tam est proprius naturalium causarum, ut Philosophi, qui ad illas tantum attenderunt, inde sumpsissent axioma illud, Ex nihilo nihil fit. Illud ergo subiectum, quod ad actionem efficientis cause supponitur, materiale causam vocamus. Necessè est autem ut causa efficiens tale subiectum aliquam rem introducat: alias nihil nouum efficeret, contra positam hypothesin. Illud ergo vocamus formam, qualiscunque illa sit, de quo postea videbimus. Tandem cum cause per se agentes non temere & castè agant, ut ipso rerum experimento constat: & præcipue in actionibus humanis, ut res sit extra controuersiam, necessè est ut præter illa tria detur etiam finis, propter quem causa efficiens operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor membra in rebus: siue omnia illa in singulis effectibus inueniantur, siue non, hoc enim postea erit inquirendum, nam ad præsens sat est quod in rerum vniuersitate hæc inueniantur.

Quod autem qualibet ex his vera sit causa, de materiali quidem, formali, & efficiente, facile probari potest, nam qualibet ex his manifestè influit aliquid esse, materia enim ab Aristotele definitur esse, id ex quo insito sit aliquid. Vbi per particulam ex cum proprietate sumptam distinguitur materia ab aliis causis; per particulam autè, insito, separatur à priuatione, & declaratur proprius influxus, quo materia, & in vniuersum subiectum exhibet se, ut ex eo confluat esse totius: Similiter forma seipsam exhibet, ut illa tanquam actu compositum constituatur: imò frequenter definitur solet forma, quod sit causa intrinseca quæ dat esse rei: materia enim est quasi inchoatio quædam, vel fundamentum ipsius esse, forma verò illud consummat, & complet; propter quod ratio quidditatis appellatur ab Aristotele citatis locis. Item hæc numerantur inter principia intrinseca rei naturalis: vel potius illa duo tantum, sunt principia constituentia rem naturalem: sunt autem principia per se, cum sint maxime necessaria & essentialia, & dant esse eo modo, quo explicatum est, sunt ergo propriæ cause. De efficiente etiam patet, quia sua actione efficit ut res habeat esse quod antea non habebat, & ad hoc per se ac directe tendit actio eius: ergo efficiens est quasi fons & principium per se influens esse in effectum; quod esse effectus distinctum est ab esse efficientis: ergo tota definitio cause propriissime conuenit efficienti. De fine verò potest esse nonnulla dubitandi ratio, quia nullum esse reale in eo præsupponitur, quo causare possit: sed, quia de hoc latius in propria disputatione dicendum est, nunc breuiter declaratur, quia licet finis sit postremum in executione: tamen est primum in intentione: & sub ea ratione veram habet rationem principii: nam est primum quod excitat, seu mouet agens ad agendum: est autem principium non fictum, sed verum & reale, quia vere excitat & mouet. Vnde sicut habet sufficienti esse quo possit talē rationē principii exercere;

III.
Materia vera causa.

Forma est propria causa.

Efficiens vera causa.

Finis autem vera causa.

ita etiam rationem causæ: illud autem esse quamuis in mente sit, non est extra latitudinem entis realis, & ideo sufficiens esse potest ad talem rationem causæ. Rursus huiusmodi principium non est per accidens, sed per se: imò ab illo habet causalitas agentis quod per se, & ordinate tendat in effectum: atque hoc hac ratione per se influit esse in illum, ergo etiam fini verè ac propriè conuenit definitio causæ.

IV. *Prima obiectio.* Contra hanc verò sententiam obicere quis potest Augustinum li. 83. quæstionum in 28. dicentem: *Omnia causa efficiens est.* Quam sententiam videtur sumpsisse ex Platone in Dialogo de pulchro, seu qui inscribitur Hyppias maior, ubi significat causam, & efficientem idem esse, & finem non posse dici causam, quod confirmat, tum quia est effectus, tum quia ipsius causæ efficientis non potest esse causa. Eandem fuisse communem sententiā Stoicorum, scilicet quod sola causa efficiens sit vera causa, refert Seneca libr. 8. epistol. 66. ubi etiam ipse eam probat: *Quoniam si omnia* (inquit) *sine quibus effectus fieri non potest, ponenda sunt in causarum numero, plures essent numerande, nimirum tempus, locus, motus, &c. sine quibus nullus sit effectus, in una ergo causa efficiente sistendum est, reliqua verò sunt veluti adiumenta huius causæ, aut conditiones necessariae.* Aliter obici posset in alio extremo ex Socrate apud Platonem in Phædone, quod solus finis nomen causæ mereatur, nam tota causæ rei est id propter quod fit: reliqua vero omnia solum sunt conditiones requiritæ ut res fiat, unde interrogationi propter quid res est, aut fit, sola responsio per finalem causam satisfaci-

Stoici solum efficiens veram causam agnouere.

Secunda obiectio.

V. *Prima obiectio cum August. loco dist. 10. in 1. nod. 10.* Ad priorem obiectionem locus Augustini difficilis est, negat enim ibi querendum esse, quare Deus voluerit creare mundum, quia hoc est querere causam voluntatis Dei: omnis autem causa efficiens est, quæ in diuina voluntate locum habere non potest: ubi videtur planè Augustinus confundere causam finalem cum efficiente: nam qui querit, quare Deus voluerit creare mundum, non querit causam efficientem, sed finalem. Dicendum verò est, sensum Augustini esse, non esse querendam causam cur voluerit creare mundum: ita ut ipsius voluntatis Dei propria aliqua causa esse putetur, quia fit diuina voluntas aliquam causam huiusmodi haberet, haberet causam efficientem: non quia finis & efficiens formaliter sint idem, sed quia nihil potest habere propriam causam extrinsecam finalem, quin habeat efficientem, vel quia finis ipse non causæ sine efficientia, ut multi volunt: vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiendum. Cum ergo dicit Augustinus, omnem causam esse efficientem: loquitur de causalitate extrinseca, quæ nunquam est sine interuentu efficientis causæ: non tamen intendit Augustinus excludere, quin cum illa causâ possit coniungi aliud causandi genus. Alii breuius respondent, Augustinū locutum esse stricte de causâ, prout dicit relationem ad effectum stricte etiam sumptū, & denominatum à verbo efficiendi. Sed hoc vix potest accommodari discursui Augustini: nam qui querit quare Deus voluit &c. non querit causam ita stricte sumptam.

VI. *Quot Aristoteles, tot causas à generandis sit Plato.* *Veterum philosophorum in hoc sensus.* Ad Platonem, certum est illum posuisse omnia genera causarum, quæ Aristoteles posuit: & fortasse plura, ut postea videbimus. Et in citato loco non dicit causam, & efficiens, idem esse, ut ei tribuitur: sed e contrario ait: *Efficiens nihil aliud est quam causa.* Quæ propositio non potest simpliciter conuerti, ut per se constat. Inde autem non infert: finem non esse causam, sed infert, id quod fit ab efficiente causâ, esse distinctum ab ipsâ, quia non potest causa efficere se ipsam. De aliis verò Philosophis existimo, verbis potius quam re ab Aristotele dissentire. Nam ipsi non negant necessitatem & concursum materiæ, aut formæ, vel finis: sed in nominibus differunt, nam materiam vocant quid prærequisitum, formam vero potius appellandam censent effectum quam causam,

quia ad ipsam tota causalitas terminatur, vel ad finem vocant partem causæ: ut loquitur Seneca supra, finem verò appellant aliquo modo causam seu potius concausam cum efficiēte, seu esse quid superueniens efficienti medio proposito, seu intentioni finis, ut causare possit. Præterea causa efficiens habet influentiam, & magis realem, & quodammodo immediatiorem ipsi effectui, quàm finis, & notiorē, & quodammodo magis propriam, quam materia & forma, & priorem etiam illis: & ideo causæ nomen interdum per Antonomasiā, vel etiam ratione primæ impositionis, pro causâ efficiente sumi solet. Nihilominus tamen rem ipsam Physice considerando, non est dubium quin singulæ ex dictis causis veram & propriam rationem causæ habeant, & in suo genere totalem, ac plane diuersam, ut in secundo puncto dicemus: & ideo multò melius Aristoteles hæc distincte numerant sub communi notione causæ.

Nec ratio ex Seneca adducta quidquam obstat: non enim in causis numerantur omnia, tunc quibus effectus non fit, sed ea tantum quæ per se influunt in effectum. Quod non habet locus, quia est quid extrinsecum, vel si fit sermo de ubi intrinseco, illud non præsupponitur, sed consequitur in effectum ut quodammodum accidens eius. Et idem est de tempore: nam prout est communis mensura, extrinsecum est, prout vero esse potest intrinsecum, solū est duratio ipsius motus quo fit res, quando successiue fit: ille autem motus non est causa, sed est potius ipse actualis influxus causæ efficiētis successiue, ut infra declarabitur. At verò materia, quāuis sit quid prærequisitū ad actionē agētis, tamen in ipso instante, vel tempore quo agens agit, etiam materia per se influit in effectū, imò & in ipsam actionē agētis, si ex illa operetur, ut postea videbimus. Forma verò, licet sit effectus agentis, vel etiam materiæ, est tamen causa totius compositi, complens essentiam eius. Et, quāuis sit pars compositi, est tamen in suo genere totalis causa eius, nec est cur pars causæ appelletur, quia nequē est pars agentis, nequē materiæ. Quod si appelletur pars causæ respectu totius causalitatis necessariæ in omni genere ad effectum, hoc modo etiam materia, & efficiens dici potest pars causæ, est tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt vnā causam, sed aggregatum, vel repositum numerum causarum. Atque idē est proportionaliter de fine, nam licet requiratur ex parte agentis, ut actio eius non temere fiat, sed ex instituto, habet tamen influxum propriū ac per se, & diuersum ab influxu agentis, qualis verò ille sit, & an semper sit necessarius, infra dicemus.

Vnde ad alteram partem obiectionis respondetur, Platonem & Socratem illo loco moraliter potius quam Physice loqui. In moralibus enim finis est quodammodo tota causa actionum seu effectuum, non quod aliæ causæ excludantur, quatenus Physice necessariae sunt, sed quod omnes aliæ ex fine sumant quasi primam rationem causandi. Vnde finis potest quodammodo dici sola causa, quia ita est causa ut non habeat priorem causam vel rationem: omnes autem aliæ ita sunt causæ ut habeant aliquam priorem causam, vel saltem priorem rationem causandi: quod dico propter primam efficientem causam, quæ est Deus, quod inferius declarabimus. Si autem vis fiat in voce propter quid, dicendum est stricte sumptam, solum accommodari fini: latius verò solere etiam ad omnes causas extendi. Imo Aristoteles supra inde probat prædicta causarū genera, quia per omnia illa satisfieri solet quæstioni propter quid: dicimus enim hominem esse mortalem propter materiam, & viuere propter animam &c.

Quatuor causarum mutua distinctio.

EX his facile est expedire punctum secundum de distinctione harum causarum. Potest autem esse ser-

esse sermo de distinctione formaliter ac præcisè in ratione causæ, vel de distinctione quasi materiali seu reali in esse entis. Prior distinctio est, quæ ad præsens spectat, quam certum est inter hæc membra reperiri. Primò ex Aristotelis testimonio, quia aliàs esset viriosa diuisio. Secundò ratione, quia causa vt causa in actu, formaliter constituitur per actuale influxum in effectum: sed in quatuor illis membris sunt influxus diuersarum rationum: ergo. Probatur minor, quia influxus causæ materialis & formalis est intrinsecus per internam compositionem: influxus autem causæ efficientis & finalis est extrinsecus. Rursus influxus materiæ est per modum potentie, formæ autem per modum actus. Influxus item efficientis est per actionem seu mutationem realem: influxus autem finis est per mutationem intentionalem, aut Metaphoricam: sunt ergo omnes hæc causalitates formaliter distinctæ: constituunt igitur causas in actu formaliter distinctas. Vnde etiam rationes seu virtutes causandi harum causarum distinctæ sunt, nam materia causat, quatenus est passiva potentia: efficiens vero quatenus habet potentiam actiuam in aliud, forma vero quatenus vim habet actuandi: per se ipsam: finis tamen, quatenus bonus est, & per bonitatem habet vim alliciendi effectum: quæ omnia in sequentibus exponuntur latius: neque hic occurrit specialis difficultas circa hanc partem.

X. Circa distinctionem autem realem seu materialem harum causarum dubitari potest an semper intercedat, vel fieri possit, vt eadem omnino res habeat plures rationes causandi ex numeratis. Potest autem hoc queri, vel in ordine ad diuersos effectus, vel ad eundem. Priori modo dicendum est non esse necessariam distinctionem realem seu materialem inter dictas causas: quia non repugnat eandem omnino rem in ordine ad diuersos effectus habere plures causalitates diuersarum rationum. Eadem enim forma est finis respectu generationis, seu alterationis, per quam fit, & est forma respectu materiæ & compositi: & est principium efficiens respectu actionis in aliud: & potest esse materialis causa suarum proprietatum, vt est anima rationalis, quatenus est subiectum intellectus, vel voluntatis. Hi namque influxus seu causalitates, quantumuis diuersæ rationis sint respectu diuersorum effectuum, non habent inter se repugnantiam, neque etiam repugnat, quod ab eadem re procedant: quia sicut eadem res est capax diuersorum respectuum in ordine ad diuersa: est enim vni similis, & alteri dissimilis, principium vnius, & finis alterius, ita potest in ordine ad diuersos effectus participare diuersos respectus causandi. Ratio denique a priori est, quia eadem res creata potest in sua entitate includere actum potentie admiſsum: & ideo potest ad vnam rem comparari per modum actus formalis, ad aliam vero per modum subiecti: actus autem formalis cum det esse rei, simul esse solet principium agendi aliud, quia operatio consequitur esse: ac denique, quia talis actus aliquod bonum est, etiam potest esse principium Metaphoricæ motionis. Sic igitur non repugnat omnia hæc genera causarum in eandem rem conuenire respectu diuersorum.

XI. Quod si interdum in aliqua re non coniunguntur, non est ex formali repugnantia talium causalitatum in ordine ad diuersa, sed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione: interdum vero ex imperfectione, verbi gratia, Deus potest esse causa efficiens & finalis, non tamen materialis respectu alicuius, quia est purus actus, & nullam habet potentiam passiuam: neque etiam exercere potest causalitatem formalem: quia hæc requirit entitatem incompletam & imperfectam. Et ob eandem rationem angelicæ substantiæ non possunt exercere causalitatem formalem: quia vero non sunt puri actus, possunt aliqua ex parte exercere materia-

lem saltem respectu aliquorum accidentium: & quia non sunt pura potentia, possunt habere rationem aliquam efficiendi, & multò magis finalizandi. Econtrario vero materia prima, cum causalitatem materialem exercere possit, tamen quia est pura potentia nec causalitatem formalem, nec propriè effectiuam participat: tamen quia non est ita pura potentia quin aliquam entitatem & actualitatem habeat, aliquam causalitatem finalem habere potest: ratione cuius anima appetit corpus suum, & qualibet forma materiam. At vero forma substantialis, cum causalitatem formalem, efficientem, & finalem exercere possit, non tamen materialem substantialem (vt sic dicam) quia non est potentia passiva in genere substantiæ. Respectu vero accidentium potest interdum exercere hanc causalitatem, quod propriè conuenit formæ subsistenti, nam illa forma, quæ ob imperfectionem suam ex se subsistere non potest, neque etiam est potens per se ipsam ad sustentanda accidentia. Et ad hunc modum facile diseurri potest per entitates accidentales, quatenus prædictas causandi rationes participare possunt.

At vero, si hæc causæ comparètur ad vnum & eundem effectum, nonnulla maior difficultas est. Et quidem in quibusdam est clara repugnantia, in alijs vero econtrario est manifesta possibilitas, in quibusdam autem res est controuersa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem simul esse causam materialem & formalem, plane repugnat: quia hæc causalitates requirunt condiciones formaliter oppositas, quales sunt esse in potentia, & in actu formali: vnde si sit sermo de propria forma substantiali, semper requirit distinctionem realem à sua causa materiali: & idem est in forma accidentali, quæ suam propriam habeat entitatem. Quia vero sunt aliquæ formæ accidentales, quæ tantum sunt modi substantiæ, vt præsentia localis, vel si quid aliud est huiusmodi: in illis, sicut ratio formæ est imperfecta, ita sufficit distinctio modalis. Semper tamen necesse est, vt formalis & materialis causa respectu eiusdem compositi distinguantur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam constat formalem & efficientem causam non posse in eadem re coniungi respectu eiusdem effectus: quia forma exercet causalitatem formalem in eo, in quo est, efficientem vero respectu alterius formæ, vel compositi: & ideo forma vt informans, vel supponitur ad actionem vt principium agendi, vel consequitur vt effectus, seu terminus formalis actionis: & ideo fieri non potest vt causalitas formalis & effectiua, eidem formæ conueniant respectu eiusdem: nam includunt habitudines repugnantes.

Rursus etiam est clarum, finalem & formalem causalitatem quodammodo conuenire posse in eandem formam respectu eiusdem: quodammodo autem non posse. Si enim comparentur ad idem subiectum, vel in eandem suppositum, optime possunt in eandem rem conuenire: eadem enim forma, & est finis materiæ, & eam informat: eademque visio beata est forma intellectus, & finis ac beatitudo eius. Et ratio est, quia ipsamet forma vt informans, & informatio eius est bonum ac perfectio subiecti quod informat: & ideo potest ad illud comparari simul in ratione formæ, & finis. At vero, si comparatio fiat ad ipsum compositum, quod per formam constituitur, sic non potest eadem esse forma & finis respectu eiusdem: quia non est forma finis compositi, sed potius forma est propter compositum vt propter finem suum. Quod si comparentur ad actionem seu generationem, etiam respectu illius eadem est forma & finis. Quo sensu videtur dixisse Aristoteles infra citandus, finem & formam coincidere in eandem rem numero: sub eo tamen respectu, licet forma propriè sit finis generationis, non tamen propriè est causa formalis eius, sed tantum principium, vt lect. præced. dicebam.

Præterea eadem fere proportionem loquendum est de fine,

XII.

Respectu eiusdem causæ res formalis & materialis mutua subire nequit.

Forma &

efficientem re- spectu eiusdem in idem coincidere non possunt.

XIII.

Forma cum sine an possit entitatem confluere.

XIV.

de fine,

An coniu-
gatur in
eodem effi-
ciens & fi-
nis.

de fine, & efficiente: nam secundum quandam ratio-
nem finis conuenire possunt eidem rei, non vero se-
cundum aliam. Duplex enim finis, ut infra videbi-
mus, distingui solet, scilicet finis cuius gratia actio fit
vel cui, seu in cuius gratiam & commodum fit, ut in
cubatione finis cuius gratia, est sanitas: cui vero, est
ipse homo, cui sanitas procuratur. Prior ergo finis
non potest esse eadem res cum causa efficiente, quia
est effectus eius: posterior autem finis optime potest
esse eadem res cum causa efficiente: nam saepe effi-
ciens operatur propter seipsum: & hoc modo Deus
est simul primum efficiens, & ultimus finis suorum
operum. Et iuxta hanc intelligitur facile vulgare di-
ctum Aristotelis 2. Physic. capite 7. *Finis & forma co-
incidunt in idem numero: finis autem & efficiens in idem
non numero, sed specie*: loquitur enim de fine cuius
gratia, seu qui per actionem formaliter intenditur,
& fit: de quo iam diximus, distingui ab agente tan-
quam effectum eius: & ideo non posse esse idem nu-
mero cum illo. Quod vero sit idem specie, contin-
git in agentibus vniuersis, non in omnibus, ut ipse
Aristoteles indicauit. Quomodo autem causa
formalis & finalis in eandem rem numero coniun-
gi possint, iam declaratum est. Adde vero etiam
posse aliquam rationem finis in eadem numero rem
cum causa materiali coniungi: nam subiectum acci-
dentium & est causa materialis eorum, & finis: ut e-
nim dicebam, finis proximus sanitatis procurandae
est homo, & inter alios fines forma inducitur in ma-
teriam propter ipsam materiam conseruandam: nam
quia ratio finis fundatur in bonitate, quae transcen-
dentalis est, & in omni entitate ex parte reperitur,
ideo coniungi potest aliqua ratio finis cum qualibet
alia causa.

An materia
rationem a-
liquam finis
in sua enti-
tate patia-
tur.

XV.
Efficiens an
eodem effi-
ciens possit
cum materia.

Solum supererat comparanda causa efficiens cum
materiali, an possit vtraque ratio coniungi in eadem
re respectu eiusdem effectuum. Et quidem loquen-
do de causa materiali substantiarum naturalium,
certum est non posse materiam & efficientem cau-
sam coniungi in eadem re in ordine ad talem effe-
ctum, quia materia non potest esse principium effi-
ciens formae ex illa educendae, & consequenter nec
totius compositi. At vero loquendo de causa mate-
riali accidentium, maius dubium est, an eadem cau-
sa materialis possit esse efficiens eorumdem. Potest
autem hanc efficientiam intelligi duplex: vna per na-
turalem resultantiam, & de hac loquendo, non est
dubium, quin possint illae causalitates coniungi, &
ita dici solet passim, animam, verbi gratia, habere
triplicem causalitatem in suas naturales potentias,
nempe finalem, materialem & efficientem: & mul-
ti censent hoc genus actiuitatis, nec materiam primam
repugnare in suam propriam passionem, quae est
quantitas. Altera efficientia est per se, & per pro-
priam actionem, & de hac est maior difficultas: co-
incidit tamen cum illa quaestione, an omne, quod
mouetur, ab alio moueatur, seu (quod idem est) an
agens & patiens semper distinguantur, saltem se-
cundum proxima principia agendi, & recipien-
di, quam postea tractabimus, disputando de causa
efficiente.

Causae in quatuor genera diuisio an a- dequata.

XVI.
Instrumenta
sub effi-
ciente, non
sub mate-
riali causa
collocanda.

Circa tertium punctum, an haec quatuor genera
sufficienter diuidant causam, solent variae dif-
ficultates proponi de causis instrumentariis, dispo-
sitiuis & obiectiuis. Sed haec & similia difficultatem
non habent, nam causa instrumentalis, quaedam
species est causae efficientis, ut postea videbimus. Nec
potest cum aliquo fundamento reduci ad materia-
lem causam, ut falso excogitauit Philogonus 2. Phy-
sic. text. 27. nisi fortasse loquamur de dispositionibus
materiae, quae solent etiam instrumenta appella-

ri: sed illae nisi efficientiam habeant, re vera non
sunt instrumenta: si vero efficientiam habent, ut
sic non sunt dispositiones, neque ad causam ma-
terialem villo modo pertinent, sed ad efficientem,
quam vel adiuvant, vel eius vicem gerunt. Disposi-
tione autem causa communiter reducitur ad mate-
rialem, quia preparat materiam ad formam. Sed
haec denominatio solum esse videtur per quandam
attributionem: nam si loquamur cum proprietate,
vera dispositio quaedam causa formalis est: non e-
nim disponit nisi informando subiectum: calor e-
nim qui est in ligno, non disponit ad formam ignis,
nisi formaliter calefaciendo lignum: loquor autem
de vera ac propria dispositione Physica, & positiua:
nam vulgari modo solet dispositio vocari, quacun-
que remotio impediendi, vel quauis conditio ne-
cessaria, ut applicatio ad agendum, vel quid simi-
le, & in his nulla est vera causalitas, sed tantum per
accidens.

Causam obiectiuam appello obiectum respectu
potentiae vel actus. In quo obiecto duplex potest ha-
bitudo considerari: vna est mouentis, altera termi-
nantis. Prior respectu potentiae cognoscitiuae est cau-
salitas efficiens, siue consideretur obiectum quate-
nus mouet imprimendo speciem, siue quatenus per
speciem concurret ad actum, respectu vero poten-
tiae appetitiuae est causalitas finalis, vel propria & for-
malis, ut in appetitu rationali, vel materialis & im-
perfecta, ut in sensitivo, quod postea videbimus.
Sub posteriori autem respectu aliqui reducunt ob-
iectum ad causam finalem, quia potentia & actus in
illud ut in finem tendunt. Neque obstat, quod haec
habitus sit essentialis, quia non repugnat, quod ali-
qua res essentialiter sit ordinata ad suum finem. Alij
ad formalem causam reuocant, quatenus obiectum
dat speciem actui: quidquid enim dat speciem, ha-
bet rationem formae, dicunt autem esse non intrin-
secam, sed extrinsecam formam. Ego vero libentius
negarem obiectum sub hac ratione exercere aliquid
verum genus causalitatis, sed puri termini speci-
ficantis, non per verum aliquem influxum, qui cau-
sam constituat, sed per solam multitudinem alterius
ad ipsum. Neque Aristoteles vnquam illius causae
formalis extrinsecae meminit, nec terminum motus
appellauit causam motus, quamuis dixerit ab illo su-
mere speciem: & idem est de vno relatiuo respectu
alterius, seu de termino relationis ut sic. Nec D. Tho.
aliter loquitur, ut videre licet 1. 2. q. 1. art. 3. Sed haec
facilia sunt, ac fere de modo loquendi.

Potissima difficultas est in hoc puncto de causa
exemplari, quam Plato addit quatuor ab Aristotele
numeratis, ut constat ex Timaeo & Phaedone, & re-
fert Seneca cit. epistol. 66. Sed de hac materia pro-
pter grauitatem eius propriam disput. tionem insti-
tuemus. Nunc breuiter concedimus Platoni exem-
plar veram causalitatem exercere, quod Aristoteles
non ignorauit, nam hic numerando formam, addit
& exemplar: & ideo fortasse non est necesse pro-
pteream causam augere numerum, quod dicto lo-
co examinabimus.

Diuisio causae praedictae sitne im- mediata.

Circa quartum videri potest diuisio illa immedia-
ta, eo quod Aristoteles proximè diuiserit cau-
sam in quatuor illa membra. Sed nihilominus di-
cendum est, illam diuisionem non esse immedia-
tam: possunt enim facile conuenientiae inter quae-
dam ex his membris excogitari, ratione quarum a-
liae priores diuisiones causae, & in pauciora membra
constituuntur. Sic ergo potest primo causa diuidi in
internam, & externam: interna rursus in materiam
& formam: de quibus dubitari non potest, quin pe-
culiariter conueniant in modo causandi: dant enim
esse

esse effectui conferendo illi suammet numero entitatem, & interne componendo illum: efficiens autem & finis, longe aliter causant, & in hoc conveniunt, quod non componunt intrinsecè effectum, & ideo causæ extrinsecæ communiter appellantur. Igitur in ratione causæ abstrahi potest ratio communis materię & formæ, quæ non sit communis aliis causis, & converso: ergo recte diuiditur causa immediate in intrinsecam & extrinsecam, & deinde illa in materiale & formalem: hæc vero in efficientem & finalem. Alio item modo posset alia diuisio causæ immediate excogitari: nam tres aliæ causæ præter illas, conveniunt in hoc, quod conferunt ad esse effectus per realem influxum, ideoque requirunt existentiam realem ad suas causalitates, ut postea videbimus: causa autem finalis influit intentionaliter: ideoque causare potest antequam in se realiter existat. Recte igitur diuidi potest causa immediate in realem, & intentionalem, strictè sumendo in priori membro illum terminum realem: nam si sumatur in tota sua latitudine & transcendentia, etiam causæ finali conveniunt. Et rursus causa realis diuiditur in intrinsecam quæ in materiam & formam, & extrinsecam, quæ est efficiens, & peculiari ratione, & quasi per antonomasiam dici potest extrinsecæ: nam licet finalis causa comparata ad formalem & materiale, extrinsecæ etiam sit, comparata tamen ad efficientem, est quodammodo intrinsecæ: nam habitudo ad finem est magis intrinsecæ unicuique rei, & in quibusdam est etiam essentialis.

Quatuor causæ membra, an atoma.

XX. DE quinto puncto pauca hoc loco dici possunt, donec de singulis causis tractemus: & ideo breuiter dicendum est, hanc non esse diuisionem in ultimatas rationes causæ: nam sub quocunque illorum membrorum dari possunt varię diuisiones. Causa enim materialis quædam est pura potentia alia vero est tantum potentia secundum quid. Quæ non est diuisio tantum materialis (ut ita dicam) secundum entitatem, quæ est causa, sed etiam est formalis in ratione causæ materialis. Nam de ratione formalis illius est, ut sit potentia, & ideo secundum diuersam rationem potentię receptiue, erit diuersa ratio causæ materialis, quæ diuersitas attendi etiam potest ex effectibus: nam illa prior est causa materialis substantię, posterior vero accidentium. Vnde prior dici potest causa materialis simpliciter, posterior vero secundum quid, sumendo hæc voces non ex entitatibus talium causarum, sed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis causæ accidentium esse potest ens simpliciter, seu substantia integra: materialis autem causa substantię tantum esse potest ens secundum quid, tamen quoad causationem seu habitudinem causæ hæc causat ens simpliciter, illa secundum quid. Rursus materialis causa substantię diuiditur in materia corruptibilem vel incorruptibilem substantiarum: causa vero materialis accidentium diuidi potest, vel in corporalem & in spiritualement, vel in proximam, aut remotam, vel in eam, quæ in se sit accidens, vel quæ sit substantia, aut partialis, aut integra: de quibus omnibus in proximis disputationibus dicam. Atque proportionali modo diuidi potest forma in substantialem & accidentialem, & vtrumque membrum subdividitur in varias formas, iuxta varietatem substantiarum compositarum, & accidentium. Causæ item efficiētis, & finalis, quàm plures sunt diuisiones, quæ non possunt hic breuiter recense, sed in propriis disputationibus.

XXI. Dices, si causa potest immediate diuidi in pauciora membra, & remotè in plura, cur Aristoteles potius quadrimembrem illam diuisionem, quam alias tradidit? Respondetur, hoc ipso quod illa diuisio est

media inter illa extrema, fuisse aptiorem ad doctrinalem diuisionem tradendam. Maxime, quia membra illa habent rationes, & modos causandi magis distinctos & notiores. Adde, Aristotelem non omnino omisisse, sed insinuassee satis, tam convenientias harum causarum inter se, quam diuisiones earum, ut excitatis locis constat.

Qualis sit data diuisio.

IN sexto puncto auctores omnes, supponendo potius, quam probando, vel disputando, docent, illam diuisionem causæ esse Analogam, & propter eam causam dicunt non fuisse causam in communi ab Aristotele definitam. Non tamen declarant satis modum, aut rationem huius Analogię: neque à nobis declarari potest, donec rationes singularum causarum exactè tractentur. Et ideo nunc supponamus, sententiam illam veram esse ex communis sententię auctoritate: & ex hac generali ratione, quod illi modi causarum communes sunt causis accidentium, & substantiarum, quæ non possunt esse vniuocè causæ, quia non dant vniuocè esse, vnde nec ratio effectus vniuoca esse potest in accidente & substantia: exactiorem vero huius Analogię declarationem in prædictum locum remitto.

DISPUTATIO XIII.

De materiali causa substantię.

Prætermitto disputationem in comuni de causa materiali, ut abstrahit à causa substantię, vel accidentis: quoniam potissima ratio huius causæ cernitur in materia prima: & si in illa declaratur, facile erit reliqua cum proportionem intelligere. Neque timenda est aliquorum censura, qui existimant tractationem de materia prima nullo modo ad Metaphysicum pertinere, sed ad solum Physicum, iam enim in superioribus, præsertim in proœmiali disputatione, declaratum est, multis titulis negotium hoc ad Metaphysicum spectare. Quoniam licet Physicus sub propria & speciali ratione agat de materia, ut est principium generationis naturalis, & ut est causa, vel pars entis naturalis: nihilominus Metaphysicus, considerando communem rationem causæ materialis, quod illius proprium est, necessario agit de prima causa illius generis, quæ est materia prima. Item agens de essentia substantię, necessario tractat de materia, quatenus est pars essentię, ut infra videbimus, tractando de substantia materiali. Hoc ergo loco sub hac consideratione de materia tractamus. Et quia ratio causandi intelligi non potest, non intellecta entitate materię, inuestigabimus prius, an sit materia: deinde qualis sit entitas, & essentia eius, postea de proprietatibus, ac tandem de causalitate eius.

SECTIO I.

An sit evidens ratione naturali dari in entibus causam materialem substantiarum, quam materiam primam nominamus.

Quoniam materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere significationem vocis quoad vtramque partem. Materia ergo diuidi solet in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Quæ diuisio varijs modis explicari potest: primò, ut non sit diuisio rerum, seu materialium, sed respectu ac officiorum eiusdem materię. Eadem

infima, sit causa principali diuisione partium.

XXII.

Varia interpretatio partium.